

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Юридичний факультет
Кафедра безпеки, правоохоронної діяльності та фінансових розслідувань

АНДРЕЄВА Катерина Олексіївна

**Фінансовий моніторинг як інструмент протидії
економічній злочинності / Financial monitoring as
an instrument of counteraction to economic crime**

спеціальність: 262 - Правоохоронна діяльність
освітньо-професійна програма - Економічна безпека та фінансові розслідування

Випускна кваліфікаційна робота

Виконала студентка групи
ПДЕБм-21
К. О. Андреева

Науковий керівник:
к.е.н., доцент О. М. Карапетян

Випускну кваліфікаційну роботу
допущено до захисту:

"__" _____ 20__ р.

Завідувач кафедри
Н. Б. Москалюк

ТЕРНОПІЛЬ - 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ	
ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ТА ОСНОВНІ ІНСТРУМЕНТИ ЇЇ	
ПРОТИДІЇ	
1.1. Сутність економічної злочинності та теоретичні основи її протидії..	6
1.2. Фінансовий моніторинг в системі протидії економічній злочинності: загальнотеоретичний аспект.....	16
Висновки до розділу 1.....	24
РОЗДІЛ 2. КОМПЛЕКСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФІНАНСОВОГО	
МОНІТОРИНГУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ	
ЗЛОЧИННОСТІ	
2.1. Моніторинг та аналіз тіньової економіки як чинника поширення економічної злочинності в Україні.....	26
2.2. Основні моделі та сучасні схеми легалізації (відмивання) злочинних доходів в Україні та світі	35
2.3. Фінансовий моніторинг як інструмент протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.....	47
Висновки до розділу 2.....	59
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ	
ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ ЯК	
ІНСТРУМЕНТУ ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ	
3.1. Перспективи використання зарубіжного досвіду функціонування системи фінансового моніторингу у протидії економічній злочинності..	60
3.2 Покращення фінансового моніторингу економічної злочинності як інструменту її запобігання та протидії.....	68
Висновки до розділу 3.....	78
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	80
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	84
ДОДАТКИ.....	92

ВСТУП

Актуальність теми. Глобалізація економічних процесів та розвиток світової фінансової системи на основі новітніх технологій завжди супроводжуються зростанням ризиків економічної злочинності, що визначає низку загроз національній безпеці держави. Такі тенденції, що притаманні сучасному світові, актуалізують самостійний напрям дослідження в галузі державного управління, пов'язаний із запобіганням та протидією легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Сучасний вектор розвитку державної політики вимагає її наукового обґрунтування та вирішення низки проблем, серед яких вагоме місце належить підвищенню ефективності державної політики запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, як фактору забезпечення національної безпеки України.

Проблемі сутності економічної злочинності та формуванню інструментарію її протидії приділено чимало уваги таких вчених як: М. Бажанов, І. Базярук, В. Білоус, С. Кравчук, О. Литвак, О. Яковлев. Вагомий внесок у дослідження питань кримінологічного аспекту економічних злочинів здійснені такими вченими як: А. Меденцев, О. Пчеліна, Е. Сатерленд, Р. Степанюк, Д. Харко.

Не применшуючи наукової цінності праць згаданих вище науковців, варто зазначити, що сьогодні надзвичайно актуальним є питання комплексних досліджень щодо формування та реалізації політики протидії економічній злочинності, що й зумовило вибір теми, мету та завдання дослідження.

Мета та завдання дослідження. Метою випускної кваліфікаційної роботи є наукове обґрунтування теоретико-методологічних і практичних засад формування та реалізації державної політики запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, напрямів і шляхів її вдосконалення. Відповідно до мети було поставлено такі завдання:

- дослідити сутність економічної злочинності та теоретичні основи її протидії;

- визначити роль фінансового моніторингу в системі протидії економічній злочинності: загальнотеоретичний аспект;
- провести моніторинг та аналіз тіньової економіки як чинника поширення економічної злочинності в Україні;
- проаналізувати основні моделі та сучасні схеми легалізації (відмивання) злочинних коштів в Україні та світі;
- розглянути фінансовий моніторинг як інструмент протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом;
- дослідити перспективи використання зарубіжного досвіду функціонування системи фінансового моніторингу в протидії економічній злочинності;
- запропонувати шляхи покращення фінансового моніторингу економічної злочинності як інструменту її запобігання та протидії.

Об’єкт дослідження – система протидії економічній злочинності.

Предмет дослідження – формування та реалізація політики протидії економічній злочинності шляхом покращення фінансового моніторингу в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є системний підхід, який дав змогу реалізувати засади комплексного аналізу політики протидії економічній злочинності та використання фінансового моніторингу як важливого інструменту.

Для вирішення поставлених завдань та отримання конкретних наукових результатів були використані такі методи: класифікації і систематизації, формалізації, поєднання історичного та логічного методів, методу узагальнення.

Теоретичну основу дослідження становлять наукова вітчизняна і зарубіжна література з теми дослідження, нормативно-правові акти України, міжнародні правові акти, аналітичні та звітні документи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в науковому обґрунтуванні теоретико-методологічних і практичних засад формування та реалізації заходів щодо протидії економічній злочинності, зокрема протидії

легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, напрямів і шляхів її вдосконалення.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення роботи мають практичне значення. Зокрема, практичне значення роботи полягає в тому, що результати дослідження положення і висновки можуть бути використані у:

– науково-дослідній сфері – у ході подальшого дослідження і вирішення проблем, пов'язаних із протидією економічній злочинності.

– освітньому процесі – для підготовки та проведення лекцій, семінарських і практичних занять з навчальних дисциплін «Правові основи протидії економічній злочинності», «Основи національної безпеки».

практичній діяльності – для організаційно-правового, методичного, інформаційного забезпечення діяльності правоохоронних органів у сфері протидії економічній злочинності.

Структура та обсяг випускної кваліфікаційної роботи. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 107 сторінок, з них основного тексту – 83 сторінки. Робота містить 13 рисунків, 3 таблиці та 6 додатків. Список використаних джерел включає 67 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ТА ОСНОВНІ ІНСТРУМЕНТИ ЇЇ ПРОТИДІЇ

1.1. Сутність економічної злочинності та теоретичні основи її протидії

Глобалізація економіки стала однією з рушійних сил, що зумовила вихід економічної злочинності на транснаціональний рівень. Лібералізація зовнішньоекономічних відносин так само, як і лібералізація внутрішнього виміру більшості національних економік поруч із розвитком техніки, формуванням єдиного інформаційного простору, розширенням можливостей щодо здійснення торговельно-фінансових операцій на міжнародному рівні збільшили можливості та підвищили привабливість щодо виведення економічної злочинності на транснаціональний рівень. Якщо до другої половини ХХ ст. економічна злочинність переважно розвивалася в рамках окремих країн, мала специфічні національні риси, а протидія їй перебувала в межах повноважень національної влади, то з кін. ХХ ст. вона вийшла за межі національних кордонів. Набувши рис транснаціональності, економічна злочинність отримала доступ до ринків інших країн, а сучасні банківські та інформаційні технології дозволили полегшити реалізацію кримінальних задумів та відіграли сполучну роль між окремими національними елементами транснаціональних злочинних мереж.

Адаптаційні можливості економічної злочинності зумовили набуття нею таких специфічних рис в умовах глобалізації, як вертикальність щодо глобалізаційних процесів у різних сферах суспільного життя (тобто «пронизування» економічною злочинністю усіх сфер, де відбуваються глобалізаційні процеси – політичної, економічної, соціальної тощо); масштабність (вихід на глобальний рівень супроводжувався зростанням обсягів економічної діяльності кримінального характеру); поліморфність (формування та активізація численних форм економічної злочинності, у тому числі нових,

пов'язаних із розвитком науки, техніки, суспільства, – кіберзлочинності, злочинності у сфері міграції, злочинності у сфері зовнішньоекономічної діяльності, міжнародного банківського бізнесу тощо); кооперацією світових центрів економічної злочинності, яка прийшла на зміну їхній конфронтації; набуття суб'єктами економічної злочинності мережевого характеру (економічні злочинні угруповання, маючи транснаціональний характер, наслідують мережеві структури, притаманні міжнародному легальному бізнесу, що дозволяє їм розосереджувати об'єкти свого нелегального економічного інтересу між різними країнами, зменшуючи при цьому ризики розкриття злочинного бізнесу); економізація різних видів злочинності, тобто підвищення зацікавленості фінансових та економічних результатів злочинних дій з боку суб'єктів злочинності, передусім організованої, що традиційно мали неекономічне спрямування (наприклад, екстремістські угруповання).

Поліморфність економічної злочинності поруч із збільшенням її масштабів зумовили потребу в точному визначенні сутності та елементного складу даної категорії. Щодо терміна «економічна злочинність», то до теперішнього часу розуміння його сутності є неусталеним; різні автори по-різному тлумачать його сутність, що, у свою чергу, позначається на відсутності чіткого класифікаційного підходу до визначення її елементів.

Так, Г. К. Мішин розглядає економічну злочинність як соціальний прояв всезагальної боротьби за виживання [12], тобто як об'єктивно необхідне явище, в основі якого полягає конфлікт економічних інтересів. При цьому, він включає до економічних злочинів усі злочини проти власності, які тим або іншим чином пов'язані з функціонуванням ринкового механізму.

Натомість Б. Свенсон [13] указував на важливість мотиваційного критерію економічної злочинності, згідно з яким до економічних злочинів належать тільки ті, які мають на меті досягнення економічної вигоди злочинним суб'єктом.

В. Лунєєв до критерію корисливої мотивації економічної злочинності додає критерій економічних зв'язків: економічна злочинність, крім корисливої

спрямованості, має важливу характеристику – безпосередній зв'язок з економічними відносинами на національному та міжнародному рівнях [10].

В. Єгоршин та В. Колесніков дотримуються більш вузького підходу до визначення сутності економічної злочинності: в ній вони вбачають лише діяльність, що ведеться суб'єктами підприємницької діяльності з використанням методів, що спрямовані на досягнення незаконного збагачення [14].

Вказані підходи перебувають у рамках неокласичної теорії, згідно з якою максимізується цільова функція (у даному випадку ключовою стає мотивація здійснення злочину, ціль злочинної діяльності), ринкові механізми функціонують незалежно та ефективно, а суспільні інститути відіграють нейтральну роль, тоді як у суспільстві діють саморегулюючі механізми.

Проте протидія економічній злочинності перебуває у фокусі суспільної уваги, на боротьбу з нею спрямовані численні суспільно-правові інститути, а отже, через об'єктивні факти протидії економічній злочинності з боку таких інститутів обмежувати їхню роль нейтральною позицією неможливо. Інакше кажучи, потрібно звернутися до засад інституційної економічної теорії. Згідно з даною теорією економічна злочинність базується на принципах системності, саморозвитку та зовнішніх обмежень, інерційності, плинності, діалектичного протиріччя детермінізму та свободи вибору. В рамках інституційної економічної теорії економічна злочинність розуміється як елемент тіньової економіки, що характеризується властивостями адаптивної системи, що самоорганізується, але функціонує в межах існуючої системи соціальних інститутів, притаманних даному суспільству [15]. У свою чергу, С. Гриценко в рамках інституційної теорії дає визначення економічній злочинності як сукупності інституційних девіацій, що є різновидом опортуністичної поведінки, притаманної злочинним суб'єктам, які переслідують власні економічні цілі за нехтування інституційними нормами існування суспільства та інтересами інших суб'єктів [16].

Узагальнюючи наведені підходи, економічну злочинність можна визначити як сукупність злочинних порушень економічних відносин, що усвідомлюється злочинним суб'єктом, має на меті його економічну вигоду за рахунок втрати вигоди іншими суб'єктами та супроводжується порушенням нормального функціонування інституційного середовища.

Неоднозначність тлумачення сутності економічної злочинності зумовлює розбіжності у розумінні її елементного складу. При цьому існують непорозуміння щодо співвідношення понять «економічна злочинність», «злочинність у сфері економіки», «господарча злочинність», «тіньова економіка» тощо. Аналіз літературних джерел, присвячених семантиці даних дозволяє створити таку термінологічну ієрархію:

1) тіньова економіка – складова національної економічної системи, яка становить собою сукупність відносин між суб'єктами у процесі відтворення матеріальних благ на основі прихованої від державних органів економічної діяльності кримінального або некримінального характеру;

2) злочинність у сфері економіки (або злочинність у сфері економічної діяльності) – найширше поняття щодо злочинності, яке охоплює всі види злочинів, що спрямовані проти власності та мають корисливу мотивацію;

3) економічна злочинність – злочинність, що виражається у порушенні нормального функціонування економічної системи та протікання економічних відносин;

4) господарча злочинність – сукупність злочинних діянь, що відбуваються у певних галузях та секторах національного господарства та спотворюють функціонування господарського механізму національної економіки.

За такого підходу чітко відокремлюється видовий склад злочинів, що у сукупності створюють змістовне наповнення терміна «економічна злочинність»: до числа економічних злочинів включають лише ті, яким притаманні такі специфічні риси:

- належність до сфери економічних (товарно-грошових) відносин;
- організованість;

- її суб'єктами виступають суб'єкти економічної діяльності;
- прикриття злочинної діяльності законною економічною діяльністю;
- спричинення економічної шкоди;
- спрямування на отримання економічної вигоди;
- усвідомленість і цілеспрямованість;
- систематичність і тривалий характер злочинної діяльності;
- здійснення злочинів у рамках професійної діяльності їхніх суб'єктів.

Відповідно до цих критеріїв економічна злочинність включає:

- 1) монопольні злочини;
- 2) шахрайство;
- 3) цифрові махінації (кіберзлочинність);
- 4) діяльність фіктивних організацій;
- 5) фальшування бухгалтерських документів;
- 6) порушення прав найманих працівників;
- 7) порушення прав споживачів;
- 8) нечесна конкуренція;
- 9) фінансові, податкові, митні порушення;
- 10) валютні порушення;
- 11) біржові та банківські порушення;
- 12) порушення, що завдають шкоди довкіллю;
- 13) легалізація кримінальних доходів («відмивання» грошей та майна, отриманих злочинним шляхом) [19].

Основні види економічної злочинності наведені на рис. 1.1.

Рис.1.1. Види економічної злочинності [32]

Групування економічних злочинів за ознакою суб'єкта злочину [21] (фізична особа, яка вчиняє економічні злочини в рамках своєї професійної діяльності, або юридична особа чи її окремі представники) дозволяє виокремити дві групи форм економічної злочинності: економічна злочинність за родом професійної діяльності (включає шахрайство різних видів, цифрові махінації, окремі види валютних, біржових, банківських порушень тощо) та корпоративну злочинність (монопольні злочини, діяльність фіктивних організацій, фальшування бухгалтерських документів, порушення прав найманих працівників і споживачів тощо).

Групування за ознакою суб'єкта злочину не дозволяє віднести «відмивання» (легалізацію) отриманих незаконним шляхом грошей або майна до економічних злочинів, що виокремлюються за родом зайнятості або належать до корпоративних злочинів. Адже легалізація кримінальних доходів може мати суб'єктом як конкретну особу, що в рамках своєї професійної діяльності легалізує незаконно отримані доходи з метою отримання власної вигоди, так і юридичну

особу, що легалізує незаконно отримані корпоративні доходи з метою набуття вигоди корпорацією.

У випадку застосування критерію об'єкта злочину відокремлюють такі групи форм економічної злочинності, як фінансові злочини; злочини щодо правил конкуренції; злочини проти прав споживачів; злочини проти державного регулювання економіки; комп'ютерні злочини; злочини щодо незаконної експлуатації довкілля та злочини проти прав найманих працівників [22]. Поєднання наведеного вище визначення сутності легалізації кримінальних доходів із групуванням форм економічної злочинності за об'єктом злочину дозволяє віднести дану форму до фінансових злочинів, причому до тієї частини фінансових злочинів, які зазіхають на фінансову систему держави (альтернативною частиною фінансових злочинів є злочини, що зазіхають на фінансову систему бізнесу).

Форми економічної злочинності представлені на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Форми економічної злочинності [32]

Зважаючи на визначені вище специфічні риси економічної злочинності в умовах глобалізації, особливо щодо її вертикальності, масштабності та

мережевого характеру зв'язків між суб'єктами, легалізація кримінальних доходів, вийшовши на міжнародний рівень, посідає одне з провідних місць серед форм економічної злочинності. Так, за даними UNODC, щорічний потік коштів і майна, що підлягають легалізації, становить від 2 до 5 % світового ВВП, або від 800 до 2000 млрд дол. США [23]. Навіть беручи до уваги лише нижню межу оцінки обсягів легалізації кримінальних доходів, такі масштаби злочинної діяльності у даній формі викликають серйозне занепокоєння з боку світової спільноти та вимагають вжиття заходів щодо протидії їй.

Як форма економічної злочинності легалізація кримінальних доходів відома протягом тривалого часу: таке явище зафіксовано ще за часів Стародавнього Світу, зокрема у Давньому Римі та Давньому Китаї були відомі найзагальніші принципи легалізації кримінальних доходів шляхом приховування таких доходів, виведення їх до інших країн або інвестування в об'єкти, розташовані в інших країнах. Тобто з самого початку свого існування легалізація кримінальних доходів мала міжнародний характер, хоча, зважаючи на нерозвиненість комунікаційних засобів та несформованість світової фінансової системи, вона мала географічно обмежені масштаби та не набула ознак глобальності.

Особливого поширення дана форма економічної злочинності набула за часів «Великої Депресії», що мала місце у США у 1920–1930-х рр., коли кримінальні кола здійснювали масштабні фінансові операції щодо переведення у безготівкові фінансові активи, у тому числі закордонні, готівкових коштів, отриманих незаконним шляхом від кримінального грального бізнесу, бутлегерства та ін.

Власне, поняття «відмивання» грошей та власності, отриманих незаконним шляхом як окрема економічна та кримінологічна категорія, з'явилося на початку 1970-х рр. у зв'язку з прийняттям у США Акта щодо банківської таємниці (Bank Secrecy Act), згідно з яким фінансові інституції мали повідомляти уповноваженим органам про валютні операції, обсяги яких становили від 10 тис. дол. США. Традиційними джерелами отримання

кримінальних доходів, які у подальшому піддавалися легалізації, були здирництво, азартні ігри, проституція, незаконний продаж спиртних напоїв, інші види традиційної кримінальної діяльності.

Проте в умовах глобалізації відбулася трансформація джерел кримінальних доходів: на перший план вийшли доходи, отримані від розповсюдження наркотиків, торгівлі зброєю, викрадання людей з метою викупу тощо, хоча і традиційні джерела кримінальних доходів продовжують існувати, хоч і в менших обсягах.

Фактори появи та розвитку даного явища можна розподілити на об'єктивні та суб'єктивні. До об'єктивних факторів доцільно віднести ті чинники, дія яких визначається зовнішнім впливом і не може бути змінена тим або іншим чином суб'єктом злочинної діяльності чи суб'єктами протидії такій діяльності. До об'єктивних факторів легалізації кримінальних доходів належать:

- 1) кризові явища у світовій економіці, які спричиняють економічну нестабільність, поширення нелегальних форм економічної діяльності тощо;
- 2) економічна, соціальна, політична глобалізація, що розширює можливості для отримання кримінальних доходів і можливості для їхнього приховування та переведення до категорії легальних;
- 3) розвиток глобальних комунікаційних і банківських мереж, які прискорюють терміни здійснення фінансових операцій, полегшують доступ до різноманітних банківських послуг; розширюють географію контрагентів таких операцій, що, у свою чергу, ускладнює ідентифікацію походження коштів, щодо яких здійснено багатоступеневу фінансову операцію;
- 4) економізація кримінальної діяльності, яка передбачає наявність економічної мотивації у неекономічних видах злочинів, і збільшення масштабів економічної злочинності, результатами якої є отримання кримінальних доходів;
- 5) поглиблення соціально-економічної нерівності як у рамках певної країни, так і між країнами з різним рівнем соціально-економічного розвитку;

б) функціонування інтеграційних об'єднань з вільним рухом капіталів між країнами – учасницями інтеграційного блоку;

7) розповсюдженість територіальних утворень з особливим режимом господарювання та оподаткування (спеціальні економічні зони, офшорні зони, податкові гавані та ін.);

8) недосконалість механізмів контролю над операціями за участю міжнародних фінансових інституцій.

Суб'єктивні фактори легалізації кримінальних доходів охоплюють чинники, які засновуються на діяльності окремих суб'єктів таких злочинів або суб'єктів протидії їм. До суб'єктивних факторів належать:

1) ідеалізація у масовому мистецтві злочинного світу та можливостей отримання доходів кримінальним шляхом, а також глобальне поширення зразків такого мистецтва;

2) підвищення обізнаності індивідуумів щодо можливостей отримання та легалізації кримінальних доходів;

3) поширення міжсуб'єктних зв'язків у кримінальному середовищі та пов'язане із цим поширення інформації щодо механізмів, каналів легалізації кримінальних доходів та щодо уникнення протидіючого впливу з боку суспільних інститутів;

4) посилення психологічної привабливості грошей, у тому числі кримінального походження, та можливостей отримання з їхньою допомогою різноманітних матеріальних благ;

5) зростання рівня корумпованості в органах влади та правоохоронних органах більшості країн світу.

Дія вказаних факторів призводить до поширення явища легалізації кримінальних доходів у світі, однак прихований характер подібної діяльності зумовлює складнощі щодо оцінки її масштабів та тенденцій розвитку. Опосередковано проаналізувати джерела та напрями руху фінансових потоків у рамках операцій з легалізації кримінальних доходів можна за індексами, що розраховуються міжнародними організаціями задля рейтингування країн світу.

Так, індекс протидії відмиванню грошей (Anti-Money Laundering Index, AML Index), що розробляється з 2012 р. Базельським інститутом управління, містить інформацію щодо ризиків, пов'язаних із відмиванням грошей (значення індексу 10 відповідає найвищому ступеню такого ризику, а індекс рівний 0, навпаки, найнижчому ризику), тобто показує географічні джерела походження кримінальних доходів, щодо яких здійснюються фінансові операції, які мають на меті їхню легалізацію. Індекс фінансової таємниці, що розробляється з 2013 р. міжнародною неурядовою неприбутковою громадською організацією Мережа податкової справедливості (Tax Justice Network), засновується на експертних оцінках щодо дотримання в окремих країнах світу таємниці фінансових операцій та, відповідно, наявності в них можливостей щодо легалізації кримінальних доходів. Інакше кажучи, індекс банківської таємниці ранжує країни за їхньою привабливістю для здійснення операцій з «відмивання» грошей, отриманих незаконним шляхом (більші значення індексу відповідають більшому рівню секретності фінансових операцій та більшим можливостям ухилення від сплати податків), причому до даного індексу включено лише обмежену кількість країн, які мають у своєму складі території зі спеціальним режимом ведення економічної діяльності, оподаткування та ін.

1.2. Фінансовий моніторинг в системі протидії економічній злочинності: загальнотеоретичний аспект

Термін «фінансовий моніторинг» в Україні ототожнюється з терміном «протидія доходам, одержаним злочинним шляхом». Так, українські науковці О. Користін і С. Чернявський вважають: «... реалізація комплексу заходів із запобігання відмиванню коштів в Україні знайшла своє відображення через становлення інституту державного контролю – фінансовий моніторинг, з відповідним правовим та організаційним забезпеченням» [10]. А. Клименко

ззначає, що фінансовий моніторинг – це особлива форма фінансового контролю, який здійснюється уповноваженими державними органами і суб'єктами первинного фінансового моніторингу та спрямований на виявлення операцій, пов'язаних з легалізацією доходів, здобутих злочинним шляхом [9]. В. Зубков і С. Осипов зауважують, що у назві уповноваженого органу відобразилося визначення предмета та сфери його діяльності – фінансовий моніторинг [8]. Ототожнюючи термін «фінансовий моніторинг» з терміном «протидія доходам, одержаним злочинним шляхом», учені визначають, що «фінансовий моніторинг – це комплекс дій, засобів та заходів, що здійснюються на об'єктах господарювання, у межах сектору економіки, адміністративно-територіальної одиниці, країни або в міжнародних масштабах для запобігання легалізації(відмиванню) доходів, одержаних шляхами, що порушують чинне законодавство» [8]. Зауважимо, що законодавець метою фінансового моніторингу визначає запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом [7], а не регулювання діяльності з мобілізації, розподілу або використання грошових фондів.

Установи, які здійснюють фінансові операції з активами: коштами, майном, майновими і немайновими правами, та особи, які визначені законодавством. Такі рівні фінансового моніторингу відрізняються між собою за суб'єктним складом, особливостям правового регулювання й розв'язуваними завданнями. Особливістю їх взаємин є те, що суб'єкти первинного фінансового моніторингу виступають об'єктами наглядової діяльності з боку суб'єктів державного фінансового моніторингу. Відповідно до Закону, до суб'єктів державного фінансового моніторингу належать державні органи, які здійснюють державне регулювання та нагляд у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Законом уповноваженими державними органами регулювання та нагляду у досліджуваній сфері визначено: Національний банк України, Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку, Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України,

Міністерство фінансів України, Міністерство юстиції України, Міністерство інфраструктури України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України; Спеціально уповноважений орган – Державну службу фінансового моніторингу (далі – Держфінмоніторинг України) [7]. Законодавець у ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму» визначає поняття «державний фінансовий моніторинг» як сукупність заходів, які здійснюються суб'єктами державного фінансового моніторингу, спрямованих на виконання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Дворівнева система фінансового моніторингу (первинний фінансовий моніторинг і державний фінансовий моніторинг) разом із правоохоронними структурами забезпечують цілісність проведення державної політики у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, відповідно до міжнародних стандартів.

У сучасному світі тема протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом (AML/CFT), досі залишається актуальною. Правопорушники досить часто намагаються використати фінансові системи зарубіжних країн для відмивання (легалізації) «брудних» коштів. Зважаючи на це, важливим інструментом запобігання легалізації доходів, отриманим злочинним шляхом, є постійний моніторинг операцій та руху коштів, зокрема на рахунках клієнтів банку. При цьому ніяка фінансово-кредитна установа не застрахована від імовірності випадкової співучасті в процесі відмивання грошей. Основною складовою частиною системи протидії легалізації коштів, отриманих незаконним способом, є система фінансового моніторингу. Вона має, з одного боку, відповідати міжнародним нормам та стандартам, а з другого – максимально враховувати вже наявну фінансову систему. Фінансовий моніторинг – сукупність заходів, які здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів,

одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, що передбачають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу.

Учасниками (суб'єктами) національної системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, є сукупність органів державної влади й суб'єктів господарювання, уповноважених державою на запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом

Система фінансового моніторингу ґрунтується на швидкому обміні інформацією між спеціально уповноваженим органом виконавчої влади з питань фінансового моніторингу та суб'єктами первинного фінансового моніторингу. Етимологічний зміст категорії «моніторинг» можна зазначити як процес спостереження (стеження) з відповідним подальшим аналізом та відображенням отриманих результатів. Частина відносин із фінансового моніторингу за своїм змістом та комплексом заходів буде близька до фінансового контролю. На думку М. Прошуніна, фінансовий моніторинг є процедурою нормативно закріплених інформаційних, фінансово-контрольних процедур, здійснюваних органами й агентами (суб'єктами фінансового моніторингу), основною метою яких є запобігання використанню фінансової системи для легалізації злочинних доходів та фінансування тероризму (публічний аспект) і мінімізації наслідків причетності агентів фінансового моніторингу до AML/CFT (приватний аспект) [1]. Тобто у науковій праці щодо поняття «фінансовий моніторинг» дослідник обмежується системою законодавчо закріплених процедур, пов'язаних не з самим державним фінансовим контролем загалом, а тільки з операціями щодо легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, і фінансування тероризму. Виходячи з положень ст. 17 Конституції України [2], де зазначено, що захист та забезпечення економічної безпеки є однією з найважливіших функцій держави, органи державної влади та Національний банк України, реалізуючи свої повноваження, здійснюють регулювання у сфері економіки, зокрема

забезпечуючи таке регулювання на основі законодавчої бази. Крім того, державне управління економікою, особливо у сфері фінансового моніторингу, здійснюється на основі загальновідомого принципу невтручання органів державної влади у господарську діяльність суб'єктів господарювання. Таким чином, держава, встановлюючи загальнообов'язкові правила поведінки щодо здійснення фінансового моніторингу, надає господарюючим суб'єктам, у тому числі й банкам, велику самостійність у визначенні та встановленні правил внутрішнього фінансового моніторингу. Якщо взяти до уваги досвід США, то метою діяльності аудиторів у США як суб'єктів первинного фінансового моніторингу є виявлення та сповіщення про операції, пов'язані з абсолютно всіма злочинами у фінансово-кредитній системі. Це означає, що аудитори та аудиторські фірми повідомляють контролюючі органи про сумнівні та, можливо, небезпечні операції. Крім того, аудиторська діяльність у Німеччині здійснюється відповідно до Закону «Про професійний статут аудиторів» 1961 р., відповідно до норм якого аудитора визначено як особу, яка повинна публічно здійснювати цю діяльність, підтвердила особисту та професійну компетентність шляхом складання відповідного іспиту. Основою законодавчої бази України у сфері AML/CFT є: Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»; Закон України «Про банки і банківську діяльність»; Кримінальний кодекс України; Кодекс України про адміністративні правопорушення; Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів. Якщо порівнювати українське законодавство, то ЗУ «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» [3] пояснює фінансовий моніторинг як сукупність певних заходів, що здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, а також включають у себе проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового

моніторингу. При цьому об'єктом фінансового моніторингу виступають, відповідно до статті 1 вищезгаданого Закону, «дії з активами, пов'язані з відповідними учасниками фінансових операцій, які їх проводять, за умови наявності ризиків використання цих активів із метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму, а також будь-яка інформація про такі дії чи події, активи та їх учасників». Держава як суб'єкт публічного права здійснює моніторингову діяльність через спеціально уповноважених суб'єктів та органи. У ст. 5 Закону [3] зазначено, що суб'єктами державного фінансового моніторингу є такі органи: Державна служба фінансового моніторингу та державні регулятори системи фінансового моніторингу: Національний банк України, Міністерство фінансів України, Міністерство юстиції України, Міністерство інфраструктури України, Міністерство економічного розвитку, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України.

Згідно із законодавством, до суб'єктів первинного фінансового моніторингу належать: 1) банки, страховики (перестраховики), кредитні спілки, ломбарди та інші фінансові установи; 2) платіжні організації, члени платіжних систем, еквайрингові та клірингові установи; 3) товарні, фондові та інші біржі; 4) професійні учасники ринку цінних паперів; 5) компанії з управління активами; 6) оператори поштового зв'язку, інші установи, які проводять фінансові операції з переказу коштів; 7) філії або представництва іноземних об'єктів господарської діяльності, які надають фінансові послуги на території України; 8) спеціально визначені суб'єкти первинного фінансового моніторингу: – суб'єкти господарювання, які здійснюють торгівлю за готівку дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них, якщо сума фінансової операції дорівнює чи перевищує суму, визначену частиною першою статті 15 вказаного вище Закону; – суб'єкти підприємницької діяльності, які надають посередницькі послуги під час здійснення операцій із купівлі-продажу нерухомого майна; – нотаріуси, адвокати, аудиторів,

аудиторські фірми, фізичні особи – підприємці, які надають послуги з бухгалтерського обліку, суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги (за винятком осіб, які надають послуги у межах трудових правовідносин); – суб'єкти господарювання, які проводять лотереї та азартні ігри, а також казино, електронне (віртуальне) казино; – інші юридичні особи, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, але надають окремі фінансові послуги; – фізичні особи – підприємці та юридичні особи, які проводять фінансові операції з товарами (виконують роботи, надають послуги) за готівку за умови, що сума такої фінансової операції дорівнює чи перевищує суму, визначену частиною першою статті 15 Закону [3]. Прийняття цього Закону [3] наблизило Україну на щабель до покращення системи фінансового моніторингу до вимог міжнародних організацій. Однак у правовому полі залишаються окремі проблеми, які потребують вирішення. Насамперед це неналагоджений взаємозв'язок між правоохоронними органами та суб'єктами фінансового моніторингу задля запобігання та протидії вчиненню нових злочинів. По-друге, на законодавчому рівні слід чітко вказати операції, інформація про які повинна бути відкритою та прозорою. Спеціально уповноваженим органом у сфері моніторингу є Державна служба фінансового моніторингу України. Вона є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів України. Держфінмоніторинг України включається до системи органів виконавчої влади та утворюється для реалізації державної політики у сфері AML/CFT. Основними напрямками діяльності Держфінмоніторингу є: 1) реалізація державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, а також внесення пропозицій щодо її формування; 2) створення та забезпечення функціонування єдиної державної інформаційної системи у сфері AML/CFT; 3) збирання, оброблення та аналіз інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, інші фінансові операції або інформації, що може бути пов'язана з підозрою у легалізації

(відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванні тероризму [7]. У межах співробітництва з Радою Європи експерти Держфінмоніторингу починаючи з 2002 року на постійній основі беруть участь у пленарних засіданнях Комітету MONEYVAL. Нині Держфінмоніторинг співпрацює з понад 150 підрозділами фінансових розвідок інших країн та отримує від іноземних партнерів інформацію, яка може бути пов'язана з протиправною діяльністю. Це дає змогу оперативніше та у більш повному обсязі розслідувати складні транснаціональні схеми. Крім того, слід зазначити, що досить важливо у сучасних умовах звертатися та аналізувати досвід зарубіжних країн. Щодо Польщі, то основним нормативним актом у сфері протидії відмиванню коштів є Закон від 16 листопада 2000 р. «Про протидію відмиванню грошей та фінансуванню тероризму». Вчинення злочину щодо легалізації будь-яких активів, отриманих у незаконний спосіб, карається позбавленням волі від 6 місяців до 10 років, передбачається конфіскація майна. Нормативна сума моніторингу становить 150 тис. грн [4]. Уповноваженим органом Польщі в системі державного фінансового моніторингу є Генеральний інспектор фінансової інформації (Generalny Inspektor Informacji Finansowej – GIIF), підпорядкований Міністерству фінансів. Спеціальним органом Іспанії в системі державного фінансового моніторингу є Комісія з протидії відмиванню грошових коштів. Серед суб'єктів фінансового моніторингу слід зазначити аудиторів, бухгалтерів та податкових консультантів; організації, що здійснюють продаж антикваріату та предметів мистецтва. Відповідно до норм національного законодавства Іспанії, аудитори та аудиторські фірми як суб'єкти фінансового моніторингу зобов'язані надавати інформацію підрозділу фінансової розвідки про операції у разі, якщо вони пов'язані з передачею готівкових коштів, чеків або інших документів на пред'явника, а також про операції з резидентами офшорних юрисдикцій на суму, що перевищує 30 тис. євро [5]. Важливо відмітити, що США вважаються засновником терміна «відмивання брудних грошей», а також найбільш активним борцем з AML/CFT. Кримінальна відповідальність за легалізацію незаконних активів, у тому числі і

з необережності, може становити штраф до 1 млн. дол. США, позбавлення волі до 20 років, конфіскацію майна. Широковідомий американський правовий акт – Patriot Act 2001 – встановив такі три основних складники системи протидії AML/CFT, як: 1) розроблення внутрішнього порядку з протидії відмиванню злочинних активів; 2) ідентифікація клієнта та вигодоотримувачів; 3) процедура інформування про підозрілі операції [6]. Отже, можна дійти висновків на підставі проведеного аналізу, що у всіх провідних країнах прийнято відповідні нормативно-правові акти щодо протидії легалізації злочинних коштів, до яких останнім часом внесено зміни і визначено аудиторів та аудиторські фірми первинними суб'єктами фінансового моніторингу.

Висновки до розділу 1

На основі проведеного у першому розділі дослідження можна сформулювати такі висновки та узагальнення:

1. Економічна злочинність набуває все більш загрозливих розмірів. Вчинення злочинів в сфері економіки становлять реальну небезпеку країни в цілому та окремих громадян, оскільки розвиток економіки забезпечує існування та розвиток суспільства.

2. Економічна злочинність – це діяння (дії або бездіяльність), вчинені з використанням легітимних або нелегітимних технологічно-облікових операцій, фінансово-правових інструментів, а також контрольних-управлінських прав та повноважень, якими з корисливих мотивів має місце посягання на економічну систему держави.

3. Фінансовий моніторинг – сукупність заходів, які здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню

тероризму, що передбачають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу.

2. Система фінансового моніторингу ґрунтується на швидкому обміні інформацією між спеціально уповноваженим органом виконавчої влади з питань фінансового моніторингу та суб'єктами первинного фінансового моніторингу.

3. Питання протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, в Україні потребують не тільки подальшого дослідження, але й комплексного підходу до удосконалення нормативно-правової бази.

РОЗДІЛ 2
КОМПЛЕКСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФІНАНСОВОГО
МОНІТОРИНГУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ
ЗЛОЧИННОСТІ

2.1. Моніторинг та аналіз тіньової економіки як чинника поширення економічної злочинності в Україні

Проблеми тіньової економіки постійно у центрі уваги урядів і вчених більшості країн світу. Адже такий економічний феномен як тіньова економіка присутній у всіх країнах світу. Наприклад, розмір тіньової економіки в країнах Європейського Союзу у 2016 році наведений в таблиці 2.1 [2].

Таблиця 2.1

Обсяги тіньової економіки в країнах Європи [32]

Країна	ВВП(млн. євро, 2016)	Частка тіньової економіки	Тіньова економіка (млн. євро, 2016)
Австрія	298,018	8.0%	23,841
Бельгія	368,123	17.1%	62,949
Болгарія	Н.д	32.3%	Н.д
Чеська Республіка	154,173	16.4%	25,284
Данія	241,983	13.8%	33,394
Естонія	15,355	28.6%	4,392
Фінляндія	191,666	13.7%	26,258
Франція	2,001,557	11.0%	220,171
Німеччина	2,566,095	13.7%	351,555
Греція	222,788	24.3%	54,137
Угорщина	105,642	22.8%	24,086
Італія	1,588,894	21.2%	336,846
Латвія	18,987	26.5%	5,032
Литва	29,727	29.0%	8,621
Люксембург	44,437	8.2%	3,644
Мальта	6,455	25.8%	1,665
Нідерланди	611,143	9.8%	59,892
Польща	377,700	25.0%	94,425
Португалія	170,731	19.4%	33,122
Румунія	129,166	29.6%	38,233
Словенія	36,447	24.1%	8,784
Іспанія	1,081,895	19.2%	207,724
Словаччина	69,275	16.0%	11,084
Швеція	384,037	14.7%	56,453
Об'єднане Королівство	1,727,737	11.0%	190,051

Розглянемо як структурують тіньову економіку українські вчені у своїх роботах. О.В. Турчинов класифікує наступним чином:

- а) легальна економічна діяльність(нерегламентована державою);
- б) незаконна, навмисно приховувана від державних органів;
- в) неприховувана від державних органів економічна діяльність, але невраховувана і неконтрольована;
- г) заборонені види діяльності (кримінальний промисел, корупція) [32].

У своїй роботі він наголошує на тому, що економіка у невеликих масштабах може позитивно впливати на країну в загалом. Обсяги реального валового внутрішнього продукту в інтервалі K_T від 0 до 0,1 перевищують офіційні показники за рахунок неальтернативних і неспівставних видів тіньової економічної діяльності.

Починаючи з другого рівня ($0,1 < K_T < 0,2$), тінізація економіки супроводжується реальними втратами обсягів виробництва (рис. 2.1).

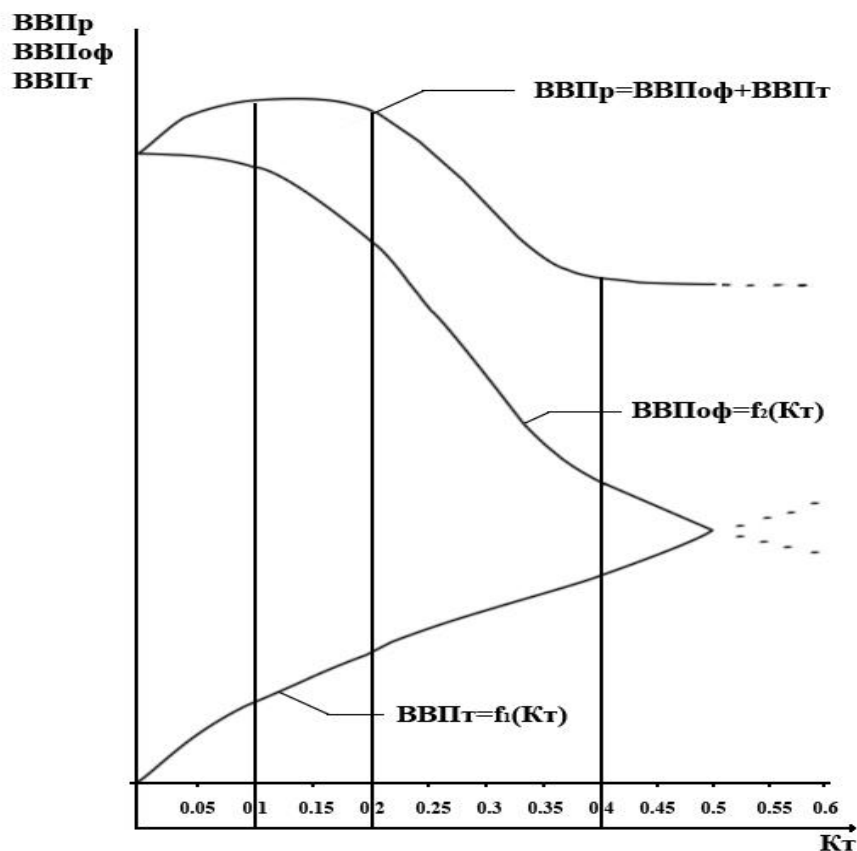

Рис. 2.1. Вплив тіньової економіки на макроекономічні показники [5]

Структура тіньової економіки має такий вигляд спонукальні мотиви діяльності людей, що протікають у формі тіньового економічного процесу (рис. 2.2).

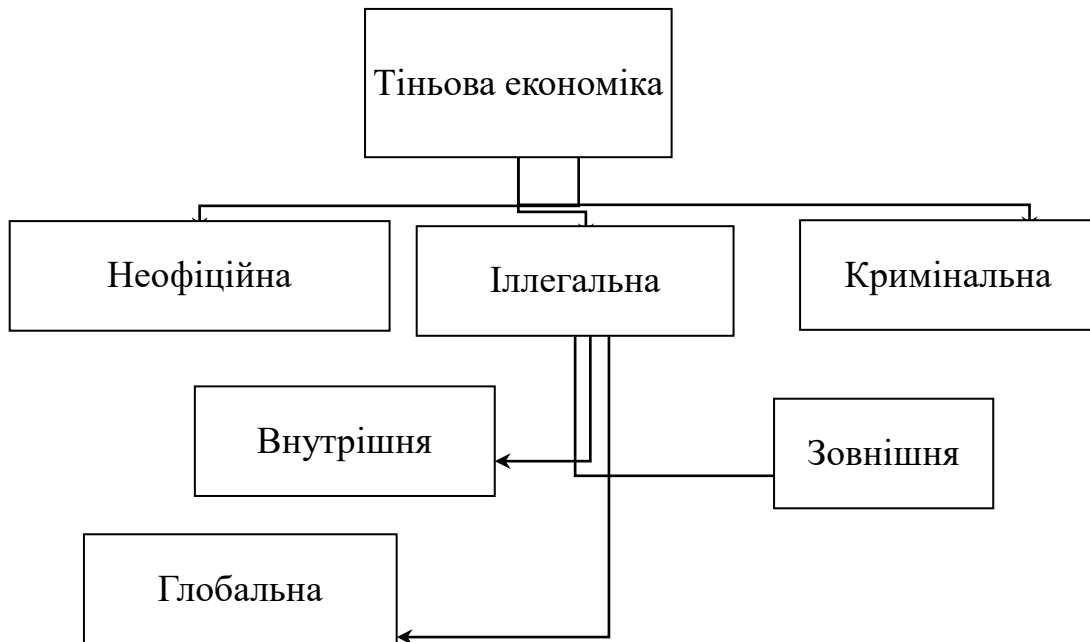

Рис.2.2 Структура тіньової економіки [5]

Координація (впорядкованість по горизонталі) і субординація (впорядкованість по вертикалі) властиві сучасній російській тіньовій економіці, тому тіньова економіка не тільки ієрархічна, але і мережева структура. Чітка структурованість тіньової економіки дозволяє зробити висновки про наявність всередині країни паралельного держави з аналогічною офіційною системою управління [4].

Упродовж останніх років причини криміналізації економіки, переходу її у «тінь» широко обговорюються юристами, соціологами, політиками, економістами. Вони є також об'єктом всебічного публічного розголосу, але спроби їх визначити мають переважно абстрактно-теоретичний або суто публіцистичний характер. З зазначеної теми все ще бракує глибоких цільових наукових розробок. Бракує достовірних і достатньо показових емпіричних даних, які б дозволили отримати більш повне наукове уявлення такого феномену. Проте, незважаючи на існуючі істотні прогалини, вже сьогодні

можна дійти відносно об'єктивних висновків про те, що означає тіньова економіка, який її кримінальний зміст та ознаки. Якщо узагальнити різні погляди на цю проблему, то під цим феноменом більшість науковців, в основному, розуміють не контрольовані суспільством виробництво, розподіл, обмін та споживання товарно-матеріальних цінностей та послуг. Спеціалісти тіньову економіку поділяють на формальну і підпільну економічну діяльність. Перша не приховується, але й не оподатковується і не враховується традиційною статистикою (виробництво на домашніх господарствах, надання послуг на непостійній основі, невеликі підробітки).

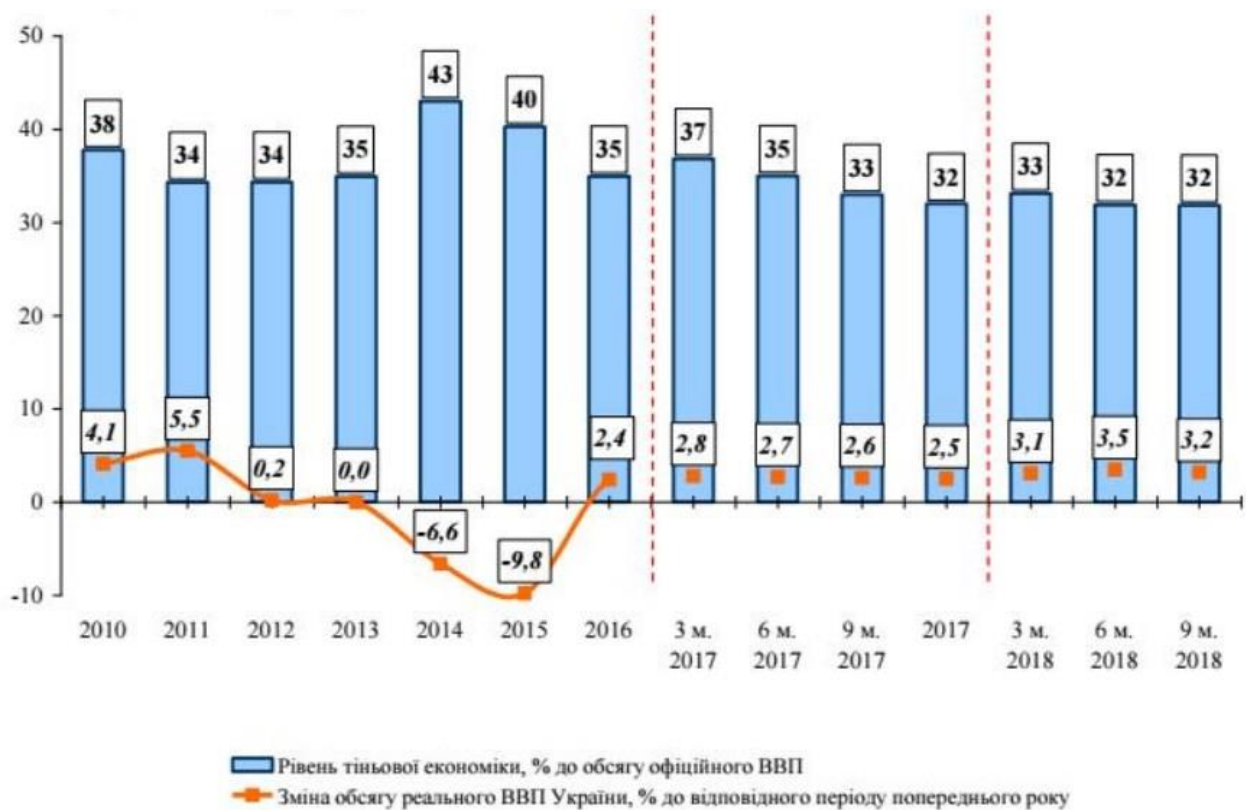

Рис. 2.3. Рівень тіньової економіки в Україні, у % до ВВП [32]

На основі отриманих результатів можна стверджувати про стійке зниження рівня тіньової економіки України за всіма методами оцінки. Порівняно з 2014 р. рівень тіньової економіки у % до ВВП знизився на 10 в. п. (з 65% до 55% на кінець 2017 р.), тобто в абсолютному вираженні обсяг тіньових потоків складає близько 1 640 606 млн. грн. Перше півріччя 2018 р. характеризується стабільністю та відсутністю значних коливань по відношенню

до 2017 р., лише показник за монетарним методом (у новій редакції) підвищився на 1 в. п. Хоча значення залишаються досить високими, позитивні зрушення є очевидними і засвідчують проведення широкої програми антикризових заходів, що стосувалися бюджетної консолідації, фіскальної дисципліни та тарифної політики, зокрема дотримання НБУ обраної стратегії інфляційного таргетування, що забезпечує передбачуваність монетарної політики [32].

За попередніми розрахунками рівень тіньової економіки у 2018 році склав 30% від обсягу офіційного ВВП, що на 2 в.п.1 менше за показник 2017 року і є найнижчим рівнем, починаючи з 2009 року.

Але існує і не офіційний підрахунок, адже представники бізнесу оцінюють розміри економічної «тіні» значно вище – до 40-45% ВВП.

Варто зазначити, що структура тіньової економіки в Україні є нетиповою для світової практики. Зазвичай, дані по тіньовому роздрібною обороту різняться в залежності сегмента. Наприклад, несподівано мізерний розмір «тіні» представлено на тютюновому ринку – виробники оцінюють його в межах 3%.

Відносно незначним є тіньовий сегмент і на паливному ринку – в межах 10% (йдеться про реалізацію фальсифікату, без урахування ухилення від податків).

Найвищими показниками тіньового сектору є ринок побутової техніки та алкогольної продукції. Тіньові обсяги на ринку побутової техніки сягають 40% загального товарообігу. Аналогічно виглядає тіньовий ринок алкогольних напоїв – 40-50% яких реалізуються з ухиленням від сплати податків.

Найбільш істотним, як зазначають фахівці, є тіньовий сегмент на ринку ювелірних виробів – в роздрібній торгівлі він сягає 80%.

Оцінюючи сектор за прихованим виробництвом, то в Міністерстві економічного розвитку і торгівлі наголошують, що впевнено лідирує видобувна промисловість, де рівень неформального виробництва становить 39% від легальних обсягів (на 1% менше, ніж роком раніше).

У Міністерстві екології та природних ресурсів вважають, що реальні обсяги видобутку бурштину становлять 200-300 тонн на рік, можливо і більше. Орієнтовний дохід від нелегальної торгівлі бурштином становить 300-400 млн. дол. на рік. Плюс видобуток вугілля в промислових масштабах в зоні АТО, обсяги якого поки ніхто не взявся оцінити, а також копанки, які продовжують працювати та під час військового конфлікту з обох боків розмежування, пише видання Мінфін.

На другому місці — операції з нерухомістю, де нелегальний сектор досягає 38% (роком раніше — 42%). Наприклад, за оцінкою Мінрегіону, 70% всіх операцій ринку оренди житла в Україні відбувається в тіні. На третьому — транспортні послуги, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність.

Тіньова економічна діяльність на відміну від прозорого бізнесу не піддається суворому обліку. Саме тому відомство використовує різні методики підрахунку розмірів «тіні», а вони показують різні цифри.

Отже, скільки насправді економічної діяльності у нас не обліковується та уникає сплати податків?

Як вже було сказано, все залежить від методів визначення частки тіньових операцій. Наприклад, розрахована за монетарним методом (заснованому на аналізі збільшення маси готівки) і методу збитковості підприємств (заснованому на аналізі валового прибутку і збитків, які декларуються підприємствами), частка тіньової економіки становить 23-18% ВВП.

Ще один метод, «електричний», заснований на аналізі динаміки споживання електроенергії, показує частку у 27% ВВП.

Наслідками скорочення обсягів тіньового сектору можна вважати зміцнення позиції України у рейтингу Глобального індексу конкурентоспроможності (ГІК). У 2018 р. Україна покращила свої позиції на 6 пунктів і зайняла 83 місце серед 140 країн світу, критичними відставанням України залишаються «Державні та суспільні установи» (110 місце),

«Фінансова система» (117 місце) та «Макроекономічне середовище» (131 місце) [20]. У рейтингу Doing Business 2018 Україна зайняла 76 місце серед 190 країн і підвищилася на 4 пункти [32].

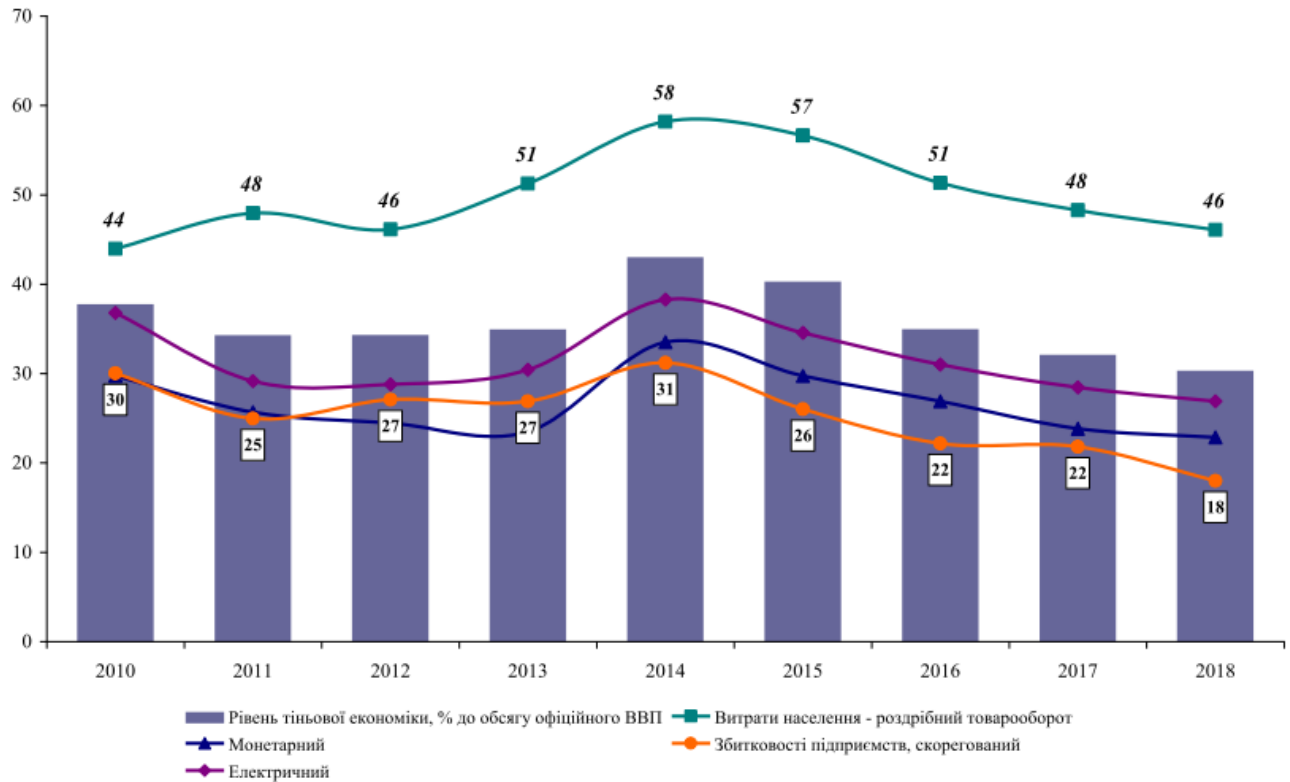

Рис 2.4. Динаміка рівня тіньової економіки за окремими методами, % від обсягу офіційного ВВП [32]

Аналіз детермінації тінізації вітчизняної економіки дозволив виокремити три етапи її пізнання, що позначилися на становленні сучасних основних інститутів адміністративного права у сфері економіки та окремих напрямках правового регулювання протидії її тінізації. Передумовами формування таких етапів стали характерні для них особливості детермінації такого явища: першому етапу характерне визнання тіньової економіки як явища, притаманного капіталістичним державам, що формується у зв'язку з домінуванням приватного права та приватної власності. Дослідження цього періоду мають здебільшого порівняльно-правовий характер або здійснюється у

сфері боротьби з так званим «економічним злочином» за відсутності реального розмежування тіньової економіки, економічної злочинності, злочинів у сфері економіки, організованої злочинності, корупції як правових явищ. Для другого періоду характерним є використання у висхідних гіпотезах твердження, що тіньова економіка на теренах країн пострадянського табору стала породженням її адміністративно-командної системи управління економікою, домінування державної форми власності. У дослідженнях визначалося зростання рівня тіньової економіки у зв'язку з наявністю ризиків перехідного періоду (приватизації, роздержавлення, переходу від командно-адміністративної системи управління до демократичної). Тіньова економіка або її детермінанти стають предметом наукового пізнання економістів, соціологів та юристів-кримінологів. Для третього етапу характерним є визнання множинності детермінаційного комплексу тінізації вітчизняної економіки. На доктринальному рівні відбувається осмислення економіки як об'єкта публічного адміністрування. Зазначається, що публічне регулювання економічних процесів повинно органічно поєднуватися з ринковими механізмами, не підміняючи та не применшуючи ролі останніх. На сьогодні особливої актуальності набуває виокремлення досліджень протидії тінізації економіки як загрози.

У світовій практиці існує два підходи “детінізації” фінансових потоків – американський (найперше – досвід США) і європейський (досвід Великобританії). Американський підхід є більш витратним з погляду державного регулювання, оскільки він розрахований на жорсткіший контроль за роботою фінансових інститутів і банків. Наприклад, “відмивання” грошей за законодавством США передбачає карну відповідальність. Існує майже 180 підстав, за якими особу можуть притягнути до відповідальності. Якщо при розгляді справи буде доведено факт “відмивання” коштів, але у переліку підстав такого способу немає, то список можуть розширити.

Діяльність фінансової сфери в США контролюють такі державні органи: Організація по боротьбі з фінансовими злочинами, Податкове управління,

Федеральна митна служба, Секретна служба Міністерства фінансів, Управління контролера грошового, Міністерство фінансів, Міністерство юстиції, Федеральне бюро розслідування тощо.

У Великій Британії систему боротьби з легалізацією незаконних доходів також вважають надзвичайно ефективною. У цій країні “відмивання” грошей є серйозним злочином, пов’язаним з торгівлею наркотиками, тероризмом, крадіжками, шахрайством, здирством, нелегальним користуванням депозитами, шантажем тощо. Установи фінансово-кредитної системи Британії зобов’язані інформувати уповноважені державні органи про сумнівні операції своїх клієнтів. Контролюють цю діяльність інспектори по протидії “відмиванню” грошей. Вони мають доступ до всіх операцій і інформації щодо клієнтів банку.

Фінансові організації Італії повинні повідомляти про всі підозрілі операції в Ufficio Italiano dei Cambi (UIC) – спеціальний орган Банку Італії, який виконує функції фінансової розвідки [65].

Діяльність з протидії легалізації злочинних доходів в Австрії здійснює спеціальний підрозділ, створений в складі Групи боротьби з організованою злочинністю. У Австрії законодавчо наказується кредитні організації і фінансові інститути законодавчо зобов’язані при встановленні стосунків з клієнтом, відкритті і закритті рахунків, отриманні кредитів тощо з’ясувати його правовий статус і докладні дані про нього.

У Німеччині існують вимоги щодо обов’язкової ідентифікації клієнтів, зберігання відповідної інформації в архівах організацій, повідомлення про підозрілі операції в правоохоронні органи і організації внутрішнього контролю у всіх інститутах кредитно-фінансової сфери країни. Виконувати ці обов’язки повинні дві групи суб’єктів: банки, небанківські фінансові інститути, Федеральна поштова служба та інші підприємства й установи, компетентні фізичні особи (юристи довірчі керівники, бухгалтери, податкові консультанти). Значні повноваження має Федеральне відомство кримінальної поліції, зокрема вести розслідування “відмивання” коштів за кордоном.

У Швейцарії закон про боротьбу з легалізацією капіталів зобов'язує банкірів інформувати владу про сумнівні фінансові операції, розмір яких законодавчо не обумовлений. Первинна інформація надходить до “бюро зі зв'язків”, де експерти з'ясовують, чи підозрювався клієнт раніше, збирають необхідні дані й вирішують, чи потрібно передавати інформацію правоохоронним органам.

Для зменшення масштабів “тіньової” економіки українському уряду доцільно врахувати позитивний досвід Польщі: ввести заборону господарської діяльності фізичних осіб, що раніше вчинили серйозний податковий злочин; притягнути до кримінальної відповідальності порушників авторських прав, зокрема у сфері комп'ютерних технологій; ввести майнову відповідальність юридичних осіб за здійснення злочину, наприклад, для керівників компаній, діяльність яких призвела до злочину, у результаті якого ця компанія отримала від цього майнові вигоди.

2.2. Основні моделі та сучасні схеми легалізації (відмивання) злочинних доходів в Україні та світі

У сучасному світі реалізуються різні схеми легалізації (відмивання) злочинних коштів. Єдиної класифікації таких схем як серед науковців, так і правоохоронних органів немає. Однак, на основі спільних характерних ознак їх можна згрупувати за наступними критеріями: а) за призначенням: – з метою ухилення від сплати податків; – з метою приховування злочинних операцій (легалізації засобів, одержаних від злочинів). б) за типами систем розрахунків: – готівкові; – безготівкові (через платіжні доручення, пластикові картки, клірингові розрахунки тощо). в) за організацією управління: – з централізованим управлінням (“конвертаційні центри”). Для такої схеми характерна велика кількість злочинних операцій. Схема успішно функціонує за

наявності централізованої ланки, яка організовує проведення операцій, що пов'язані з одержанням та передачею грошових коштів, здійснює контроль за роботою залежних фірм, веде облік тощо. Проаналізуємо узагальнену схему легалізації (відмивання) злочинних коштів на прикладі організованої групи, сформованої за корпоративним принципом. Вважаємо, що можна виділити такі три основні типи її структурної сформованості: 1) фінансовий тип, у центрі структури якого знаходиться фінансова (як правило, банківська) установа, що пропускає через себе всі фінансові потоки та здійснює контроль над ними. Така структура розвивається саме з фінансової установи, де сконцентровані первинні капітали. Фінансові операції з відмивання коштів обслуговують лише виробництво та збут промислової продукції. Використовуючи злочинний механізм, що включає, як правило, різні ланки (банківські установи, торговельні фірми, підприємства-сумісники тощо), керівництво такої групи, здійснюючи маніпулювання товарними потоками, здійснює відмивання коштів. До найбільш поширених моделей легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, належать: Двофазова модель, відповідно до якої основними стадіями процесу легалізації є: відмивання коштів (money laundering) і повернення їх в обіг (recycling). Відомий швейцарський дослідник проблем легалізації (відмивання) коштів П. Бернасконі відносить ці стадії, відповідно, до першого й другого ступеня процесу легалізації: – перший ступінь являє собою відмивання коштів, одержаних безпосередньо від вчинення злочину, і здійснюється шляхом обміну грошей на купюри іншого номіналу або інші види валют. На цій стадії здійснюються короткострокові операції. Основна проблема легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, зводиться, таким чином, до переведення більших незаконно одержаних наявних сум або іншого майна у легко керовані фінансові інструменти або інші види майна. Чотирифазова модель, відповідно до якої основними стадіями процесу легалізації є: Перша стадія – звільнення від готівки шляхом перерахування її на банківські рахунки підставних осіб (такими особами можуть бути, наприклад, родичі злочинця). При цьому, дотримується лише одна умова – посередники

повинні мати свої власні рахунки в банківських установах. У наш час спостерігається тенденція до пошуку посередників, які мають виходи на міжнародні банки. Друга стадія – розподіл існуючих коштів шляхом скуповування банківських платіжних документів й інших цінних паперів. Як показує зарубіжний досвід, розподіл готівки здійснюється, як правило, в пунктах обміну валюти, ігрових та нічних клубах. Третя стадія – маскуванню слідів злочину, яке відбувається, здебільшого, наступними способами: використання для відкриття рахунків банківських установ, які розташовані, як правило, далеко від місця проживання та місця роботи злочинців; використання підпільної системи банківських рахунків, переказ коштів в країну проживання через кордон, але вже легально, з нових рахунків підприємств або інших установ тощо. Четверта стадія – інтеграція грошової маси шляхом інвестування легалізованих коштів у високоприбуткові сфери підприємництва. Такий підхід до структурування процесу легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, використовують експерти ООН [65].

Найпоширенішими способами, які використовуються на етапі розміщення, є: – контрабанда валюти; – використання мережі фіктивних фірм та підробка документів; – проведення обмінних операцій без використання банківських рахунків, які полягають у трансформації злочинних коштів у інші види валют, дорогоцінні метали, цінні папери тощо; – приєднання (змішування) до законного прибутку підприємств певних сум злочинних коштів; – придбання контрольних пакетів акцій збиткових підприємств та підприємств-банкрутів з метою видачі злочинних коштів за законно одержану виручку; – подріблення (смерфінг) платежів без перевищення встановленої законом межі з метою уникнення реєстрації таких операцій відповідними державними органами; – розподіл (структурінг) злочинних коштів на дрібні суми з метою подальшого їх зарахування на єдиний рахунок; – використання штучного банківського кредиту, суть якого в розміщенні злочинних коштів на депозитному рахунку в банку з подальшою видачею кредиту під заставу даного рахунку. – укладання фіктивних договорів з консалтинговими фірмами на надання різноманітних

консультацій та виконання досліджень у сфері економічної діяльності; – використання благодійних організацій з метою маскуванню злочинних коштів під благодійні внески та пожертвування тощо. Розшарування (layering) – трансформація злочинних доходів у різноманітні активи та їх подальше розсіювання шляхом проведення серії фінансових операцій. Найпоширенішими способами, які використовуються на етапі розшарування, є: – використання офшорних компаній; – використання фіктивних підприємств, які декларують злочинні кошти як прибуток та виставляють фіктивні рахунки для переказу коштів; – використання підставних осіб, підроблених паспортів або інших документів з метою проведення фінансових операцій; – переведення злочинних коштів через декілька країн, через рахунки фірмоднонок, з використанням цінних паперів на пред'явника тощо. Інтеграція (integration) – надання легітимного характеру злочинним доходам та інвестування їх у легальну (офіційну) економіку. Мета – надання злочинним коштам легального джерела походження. Найпоширенішими способами, які використовуються на етапі інтеграції, є: – псевдоекспортні операції (безтоварні операції, при документальному оформленні яких відсутній фактичний рух товарно-матеріальних цінностей та вивезення їх за межі митного кордону); – операції з реалізації контрабандних, контрафактних та інших незаконно ввезених товарів (укладання безтоварних угод з фіктивними підприємствами на території України); – псевдоінвестування та псевдокредитування (надходження коштів від фірм-нерезидентів як інвестицій або позичок для розвитку вітчизняних підприємств); – використання процесів приватизації вітчизняних підприємств та придбання права власності на об'єкти нерухомості тощо. Найрозповсюдженішими з них є: – контрабанда валюти для депонування в іноземних банках. Цей спосіб має перевагу над іншими, бо у випадку успішного його здійснення не залишається документальних слідів. – переказ валюти на рахунки іноземних банків у формі передоплати за фіктивними угодами, здебільшого, за продукцію, яка свідомо не буде відправлена в країну, з якої перераховані кошти. – оформлення подвійного контракту, за яким один,

фіктивний, із вказаною заниженою вартістю продукції (придбаної за злочинно одержані кошти), надається банківським і митним органам, а інший, дійсний, визначає реальну вартість продукції. Таким чином, операції з легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, перетворилися у наш час на складний економічний інститут, що відіграє в економічній структурі будь-якого суспільства суттєву роль [32]. Сьогодні такі операції характеризуються новими якісними ознаками, серед яких: – особливі форми незаконної діяльності у фінансовому секторі економіки, зміст яких полягає у приховуванні злочинних доходів та маскуванні незаконних джерел їх походження, а метою такої діяльності є надання правомірного вигляду одержаним прибуткам; – залучення коштів, одержаних незаконним шляхом, у легальну економіку здійснюється, переважно, через банківську систему; – легалізація злочинних доходів безпосередньо пов'язана з порушенням правил ведення бухгалтерського обліку й зберігання облікових документів; – об'єктами злочинної діяльності є гроші, цінні папери, рухоме та нерухоме майно, майнові права та інші об'єкти права власності тощо; – документальна законність кожної окремо взятої дії або операції; – участь в операціях осіб без злочинного минулого; – різний рівень організованості злочинних груп; – перманентна зміна способів проведення операцій з відмивання коштів, швидка адаптація їх учасників до змін законодавства та нових методів запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, зі сторони відповідних державних органів; – складність та багатоваріантність здійснюваних операцій, що вимагає від працівників відповідних органів спеціальних знань та навиків; – наявність у злочинних групах консультантів або служб безпеки з колишніх працівників відповідних державних органів, які підтримують зв'язки з працівниками таких органів тощо [32].

Проведений аналіз особливостей операційної діяльності з відмивання коштів дозволяє виділити типові схеми легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, які використовуються у сучасному світі. Нижче проаналізуємо кожен з них детальніше.

1. Легалізація (відмивання) коштів шляхом незаконної конвертації грошових коштів з використанням фіктивних підприємств. Головними суб'єктами такої діяльності є фінансові установи та фіктивні фірми. Зокрема, рахунки фіктивних підприємств, які зареєстровані на підставних осіб, відкриваються у підконтрольних банках з метою контролю за фінансовими потоками. Узагальнюючою назвою такої незаконної діяльності є термін “конвертаційний центр”. Конвертаційний центр – це організоване злочинне угруповання, метою діяльності якого є надання послуг щодо незаконної конвертації коштів (перетворення грошей з безготівкового стану в готівку і навпаки). У будь-якій операції з використанням готівкових коштів беруть участь лише два суб'єкти: платник і одержувач грошей. Таким чином, відсутність будь-якої третьої особи під час проведення таких операцій дозволяє мати високий ступінь анонімності й конфіденційності, а саме існування операції, у разі необхідності, можна легко спростувати. До того ж, функціонування конвертаційних центрів ускладнює проведення аудиторських перевірок через викривлену бухгалтерську та статистичну звітність, роблячи діяльність господарюючих суб'єктів непрозорою для держави. Кошти від конвертації найчастіше породжують тисячі інших правопорушень, а основним негативним наслідком операції з використанням готівкових коштів є величезні суми несплачених податків.

2. Легалізація (відмивання) коштів шляхом здійснення спекулятивних операцій з цінними паперами. Останніми роками на фондових ринках України та світу спостерігається збільшення кількості протиправних операцій. Ринок цінних паперів сьогодні є потенційно привабливим інструментом для легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Широке використання даної схеми пов'язане, насамперед, зі специфічними властивостями операцій з цінними паперами, а саме: простота умов торгівлі (наприклад, електронні торги) та можливістю здійснення операцій без географічних обмежень. Нині актуальним є питання обігу на фондовому ринку акцій неіснуючих акціонерних товариств; акцій організацій, емісію яких

зупинено або скасовано; неліквідних акцій підприємств-банкрутів; акцій, які не мають реальної ринкової вартості та ін. За даними Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, сьогодні спостерігається тенденція до збільшення випадків укладання договорів з нерезидентами, які мають місце реєстрації в офшорних зонах. Використання на фондовому ринку векселів може бути безпосередньо пов'язане з легалізацією (відмиванням) коштів, оскільки їх випуск та перехід прав вимоги за векселем не реєструє жодний державний орган. При розслідуванні схем легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, з використанням цінних паперів виникають проблеми, пов'язані зі значною кількістю фінансових операцій та високою ймовірністю змішування злочинних та легальних коштів.

3. Легалізація (відмивання) коштів шляхом здійснення шахрайських операцій з землею та об'єктами нерухомості. Все більш широкого масштабу сьогодні набуває схема легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, за допомогою шахрайства та інших зловживань у сфері обігу землі та нерухомості (купівля-продаж землі або об'єктів нерухомості, інвестиції у будівництво житла, незаконне набуття права власності на землю або нерухомість тощо). Для легалізації (відмивання) коштів на ринку землі або нерухомого майна злочинці використовують різноманітні методи та інструменти, переважна більшість з яких можуть бути цілком легальними. Однак, у них використовуються кошти незаконного походження. Разом з тим, такі операції часто носять міжнародний характер не лише тому, що є можливість заволодіти більш масштабними ринками, але й тому, що ризик бути викритими при цьому суттєво знижується.

4. Легалізація (відмивання) коштів у результаті незаконного відшкодування з бюджету ПДВ та у процесі приватизації державного майна. Для України, як і для багатьох країн світу, ПДВ є одним з найважливіших джерел наповнення дохідної частини державного бюджету. Але, враховуючи специфіку цього податку, відшкодування бюджетної заборгованості з ПДВ перетворилося в Україні у прибутковий нелегальний бізнес, а існуючий

порядок його адміністрування став підґрунтям для корупційних зловживань державних службовців усіх рівнів. Суть злочинної схеми відшкодування ПДВ полягає у створенні мережі фірм з ознаками фіктивності, діяльність яких спрямована на безпідставне формування податкового кредиту з ПДВ для реально функціонуючих підприємств шляхом здійснення низки безтоварних операцій. У подальшому працівники таких підприємств, заповнюючи декларації з ПДВ, вносять до них завідомо неправдиві відомості про створений таким чином податковий кредит з ПДВ та заявляють до його відшкодування з бюджету. На всіх етапах функціонування цієї схеми відбувається фальсифікація документів з подальшим відображенням у них недостовірних відомостей, зокрема: реєстраційних і статутних документів, до яких вносяться відомості про підставних засновників та керівників; договорів та додатків до них; актів виконаних робіт та кошторисів до них; прибуткових, видаткових та товарно-транспортних накладних; записів у головній книзі підприємства (книга придбання та продажів); податкових накладних; декларацій з ПДВ та прибутку, розрахунків корегування сум ПДВ; довідок про підтвердження сум ПДВ, заявлених до відшкодування тощо.

5. Легалізація (відмивання) коштів за участю банківських установ. Загальновідомо, що фізичні та юридичні особи, які за допомогою своїх банківських рахунків намагаються відмивати кошти намагаються надати своїм фінансовим операціям вигляду звичайних трансакцій. Тому, перед банківськими установами постає завдання завчасно відрізнити законні операції від злочинних. Легалізація (відмивання) злочинних доходів може здійснюватись також шляхом одержання кредиту під забезпечення (депонована готівка, цінні папери, гарантія іноземного банку, інші одержані від злочинної діяльності активи). Так, зловмисник одержує кредит у банку під заставу, який у подальшому не повертає. Банк використовує стягнення на предмет застави, у результаті чого відбувається своєрідний обмін – зловмисник одержує кредитні кошти замість злочинних активів, які переходять до банку.

6. Легалізація (відмивання) коштів за участю небанківських фінансових установ. Основні напрями діяльності небанківських фінансових установ пов'язані з акумуляцією заощаджень населення шляхом їх залучення на вклади, випуску власних цінних паперів, продажу страхових полісів; кредитуванням господарської діяльності; наданням іпотечних кредитів; здійсненням операцій в межах кредитної взаємодопомоги; організацією пенсійного та соціального забезпечення населення тощо. Для легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, використовують небанківські фінансові установи зі слабким режимом протидії цьому явищу. Найпоширенішими способами відмивання коштів серед небанківських фінансових установ є: – заволодіння коштами небанківської фінансової установи шляхом зловживань працівниками (головою правління, головним бухгалтером та ін.) своїм службовим становищем та використання сфальсифікованих документів; – акумулювання коштів населення у вигляді депозитів з подальшою їх видачею у вигляді кредитів на підставних або афілійованих осіб; – привласнення коштів (майна) установників Фонду фінансування будівництва.

7. Легалізація (відмивання) коштів з використанням САГП. Системи грошових переказів, за оцінками FATF, є третьою за популярністю схемою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, після банківської системи та операцій з готівкою. В Україні ця проблема стає особливо актуальною у зв'язку з військовими конфліктами, а також зростаючими масштабами трудової міграції. Експерти FATF визначають САГП як сервіс грошових переказів, пов'язаний з певними географічними регіонами або етнічними спільнотами, що забезпечує переказ і одержання грошових коштів або еквівалентних цінностей та здійснює розрахунки шляхом торгівлі, готівкових платежів і взаємозаліків протягом тривалого періоду часу [269]. Фахівці FATF поділяють САГП на три типи: 1) легітимні, відносяться до розрахунків всередині родини або племен; обслуговують легітимних клієнтів і визнаються, але не регулюються державою; можуть відкрито рекламувати свої послуги і бути добре відомими для клієнтів. 2) частково легітимні

(напівзаконні), обслуговують легітимних клієнтів, але незаконно використовуються для переказу грошей за кордон. 3) нелегітимні (незаконні), створюються для обслуговування злочинних угруповань [269]. У схемах легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, беруть участь 6 ключових суб'єктів САГП: злочинець (одержує доходи), контролер (збирає надходження від злочинців), колектор (приймає гроші та розміщує за вказівкою контролера), координатор (керує процесом відмивання грошей), відправник (відправляє гроші за призначенням), одержувач (приймає переказ грошей або інших цінностей). Основні методи, що використовуються для переказів з метою легалізації (відмивання) злочинних доходів в САГП наведені у табл. 2. 2.

Таблиця 2.2

Методи, що використовуються для переказів з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, в САГП [15]

Призначення	Методи
Переказ прибутків від злочинної діяльності	<ul style="list-style-type: none"> • Використання підприємств, які розміщують гроші у банківських установах для переказу третім сторонам • Передача готівки іншим особам для офіційних грошових переказів • Внесення готівки на банківський рахунок від імені контролера • Перевезення готівки кур'єрами або в товарній масі • Укладання договору між злочинцем та контролером на експорт товарів або послуг • Переведення надходжень від продажу наркотиків на підставних осіб для внесення на банківський рахунок
Ухилення від санкцій	Проведення розрахунків особами з країн, що підпадають під санкції, через систему грошових переказів дрібними сумами

Разом з тим, надмірне регулювання може змусити ці системи піти повністю в тінь та зробить їх ще більш уразливими для ризиків відмивання коштів.

8. Легалізація (відмивання) коштів з використанням віртуальних валют. Останніми роками спостерігається значний прогрес у використанні та розповсюдженні віртуальних валют, які сьогодні є новим потужним інструментом для легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Європейський центральний банк (далі – ЄЦБ) визначає віртуальну валюту як цифрове представлення вартості, яка не емітована центральним банком, кредитною організацією або установою з електронних грошей, цей інструмент в деяких випадках може бути використаний в якості альтернативи грошам [38]. ЄЦБ не вважає віртуальні валюти, такі як Bitcoin, повноправними формами грошей. Віртуальна валюта також не є валютою з юридичної точки зору. FATF пропонує розділити віртуальну валюту на два основних типи: конвертована і неконвертована. Конвертована (або відкрита) віртуальна валюта має еквівалентну вартість в реальній валюті та може обмінюватися на реальну валюту і навпаки. Прикладами конвертованої віртуальної валюти є: Bitcoin; E-Gold (закрита); Liberty Reserve (закрита); Second Life-Linden Dollars (у грі «Second Life»); WebMoney (WM units) та PerfectMoney. Неконвертована (або закрита) віртуальна валюта призначена для використання в конкретних віртуальних сферах або світах, таких як магазин Amazon.com, і яка не може бути обмінена на фіатну валюту [19]. На сьогодні сформувався потужний ринок віртуальних валют. При цьому, кількість валют за 2012-2017 рр. зросла з 65 до 1398 (табл. 2.3).

У найближче десятиліття можна чекати, що до 10 % всіх глобальних платежів вестимуться у віртуальних валютах [19]. За даними сайту системи Bitcoin, дана схема функціонує без контролюючого органу або центрального банку, а обробка трансакцій та емісія здійснюються колективно учасниками мережі [19]. Системи віртуальних валют, якими можна торгувати через Інтернет, в цілому характеризуються відсутністю прямої взаємодії з клієнтами і можуть дозволити анонімне фінансування (фінансування готівкою або третіми особами через віртуальні обмінні пункти, в яких не ідентифікуються належним чином джерела фінансування).

Таблиця 2.3

Інформація про обсяги операцій 10 найбільших віртуальних валют світу (станом на 01.01.2018) [19]

№ з/п	Назва	Ринкова капіталізація, млн. дол.	Ціна, дол.	Пропозиція, млн. од. (символ)	Обсяг на добу, млн. дол.
1	Bitcoin	245 302,44	14 606,40	16,79 BTC	18 082,90
2	Ethereum	132 106,47	1 363,42 9	96,89 ETH	622,28
3	Ripple	78 237,57	2,02 38 5	739,14 XRP	389,00
4	Bitcoin Cash	45 130,77	2 669,81	16,90 BCH	1 822,19
5	Cardano	13 660,59	0,76 25	927,07 ADA	237,80
6	Litecoin	13 377,69	249,75	54,69 LTC 1	057,33
7	IOTA	9 944,85	1,49 8	999,99 XEM	107,85
8	Stellar	9 855,08	0,55 17	880,16 XLM	258,79
9	Dash	8 514,26	1 090,19	7,81 DASH	243,33

Вищепроаналізовані схеми складають далеко неповний перелік типових схем легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. З кожним роком вони стають більш складними та розгалуженими. Тому, необхідно запровадити порядок оприлюднення інформації про розкриті схеми легалізації (відмивання) коштів, а також розробити методичні рекомендації щодо заходів, які будуть спрямовані, з одного боку, на попередження таких схем, а з іншого – на своєчасне їх виявлення. Доцільно також створити єдину електронну базу даних про суб'єктів таких схем, а також визначити типові параметри підозрілості осіб та операцій з легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

2.3. Фінансовий моніторинг як інструмент протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом

Для коректного аналізу варто визначити, насамперед, понятійний апарат та спеціальну термінологію фінансового моніторингу. Отже, відповідно до базового Закону: “фінансовий моніторинг” – сукупність заходів, які здійснюються суб’єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу; “державний фінансовий моніторинг” – сукупність заходів, які здійснюються суб’єктами державного фінансового моніторингу і спрямовуються на виконання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом; “об’єкт фінансового моніторингу” – дії з активами, пов’язані з відповідними учасниками фінансових операцій, які їх проводять, за умови наявності ризиків використання таких активів з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, а також будь-яка інформація про такі дії чи події, активи та їх учасників; “доходи, одержані злочинним шляхом” – будь-яка вигода, одержана внаслідок вчинення суспільно небезпечного діяння, що передуює легалізації (відмиванню) доходів, яка може складатися з рухомого чи нерухомого майна, майнових та немайнових прав, незалежно від їх вартості [18]. Разом з тим, національне законодавство не містить визначення поняття “система фінансового моніторингу”. З урахуванням дворівневості системи фінансового моніторингу в Україні, під системою фінансового моніторингу будемо розуміти сукупність взаємовідносин, які виникають між суб’єктами первинного та державного рівнів фінансового моніторингу, іншими суб’єктами системи запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, клієнтами (представниками клієнтів), відповідними органами іноземних держав та міжнародними організаціями щодо захисту прав та законних інтересів громадян, суспільства і держави у сфері запобігання та

протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Характеризуючи систему фінансового моніторингу, відповідно до її визначення, в основу буде покладено систему суб'єктів, їх повноважень та функцій. Законодавче розуміння учасників системи фінансового моніторингу в Україні визначає дві категорії суб'єктів фінансового моніторингу: первинні та державні. Система фінансового моніторингу відображена на рис. 2.5.

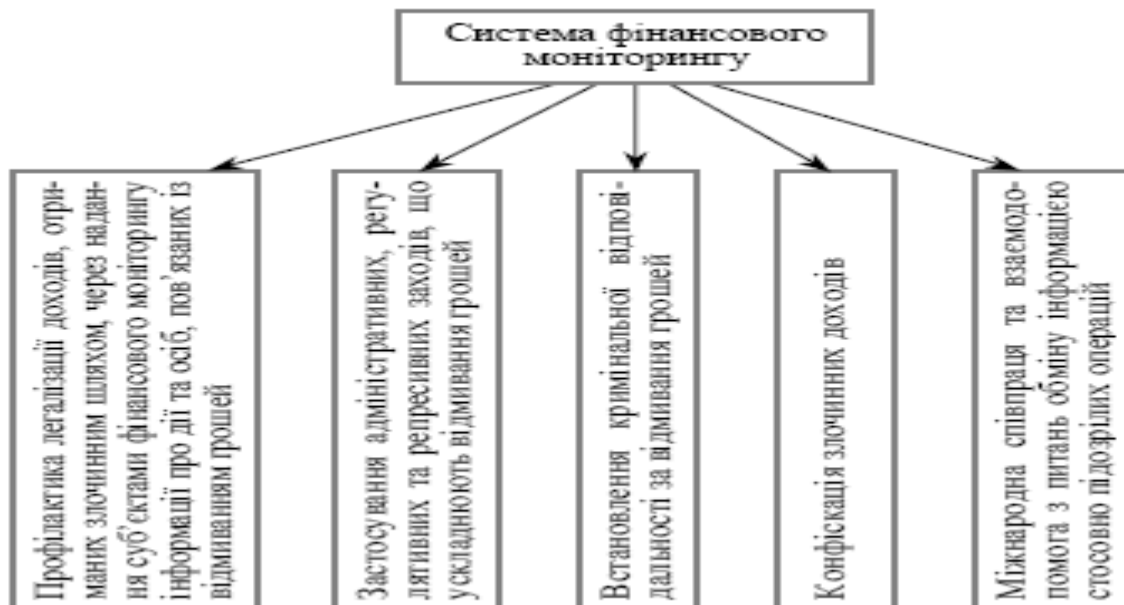

Рис. 7.2. Елементи системи фінансового моніторингу

Суб'єктів первинного фінансового моніторингу умовно можна поділити на такі дві групи: 1) банківські установи; 2) небанківські фінансові установи та спеціально визначені суб'єкти первинного фінансового моніторингу.

Первинний фінансовий моніторинг залежно від суб'єкта його здійснення поділяється на: – обов'язковий фінансовий моніторинг – сукупність заходів, які здійснюються суб'єктами первинного фінансового моніторингу, з виявлення фінансових операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу, ідентифікації, верифікації клієнтів (представників клієнтів), ведення обліку таких операцій та відомостей про їх учасників, обов'язкового звітування про них центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, а також подання додаткової та іншої інформації у випадках, передбачених базовим Законом; – внутрішній фінансовий моніторинг

– сукупність заходів з виявлення фінансових операцій, що підлягають внутрішньому фінансовому моніторингу, із застосуванням підходу, що ґрунтується на проведенні оцінки ризиків легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму; ідентифікації, верифікації клієнтів (представників клієнтів), ведення обліку таких операцій та відомостей про їх учасників; обов'язкового звітування до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, щодо яких виникає підозра, а також подання додаткової та іншої інформації у випадках, передбачених базовим Законом [18]. Основними обов'язками суб'єктів первинного фінансового моніторингу є: – здійснення ідентифікації та верифікації клієнта (представника клієнта); – забезпечення виявлення та реєстрації фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу; – забезпечення у своїй діяльності управління ризиками та розробка критеріїв ризиків; – повідомлення Держфінмоніторингу про: а) фінансові операції, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу; б) фінансові операції, що підлягають внутрішньому фінансовому моніторингу, а також інформацію про свої підозри щодо діяльності осіб або їх активи, якщо є підстави вважати, що вони пов'язані із злочином, визначеним ККУ; – надання на запит Держфінмоніторингу: а) додаткову інформацію, що може бути пов'язана з легалізацією (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, а також інформацію, яка може бути пов'язана із зупиненням фінансової операції (фінансових операцій) відповідно до базового Закону; б) додаткову інформацію, яка необхідна для виконання запиту, що надійшов від уповноваженого органу іноземної держави, зокрема інформацію з обмеженим доступом; в) інформацію щодо відстеження (моніторингу) фінансових операцій клієнта, операції якого стали об'єктом фінансового моніторингу; г) інформацію, необхідну для перевірки фактів порушення вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом; – підтвердження під час проведення верифікації відповідності ідентифікаційних даних особи клієнта

(представника клієнта) відомостям, зазначеним в отриманих від нього офіційних документах, а також відповідності оформлення офіційних документів вимогам законодавства та перевірка їх чинності (дійсності); – проведення аналізу відповідності фінансових операцій, що проводяться клієнтом, наявній інформації про зміст його діяльності та фінансовий стан з метою виявлення фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу; – зберігання документи щодо ідентифікації клієнтів (представників клієнтів), а також осіб, яким було відмовлено у проведенні фінансових операцій; – здійснення управління ризиками, пов'язаними із запровадженням чи використанням нових та існуючих інформаційних продуктів, ділової практики або технологій, в тому числі таких, що забезпечують проведення фінансових операцій без безпосереднього контакту з клієнтом та ін. [32].

Для спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу, які здійснюють свою діяльність одноособово без утворення юридичної особи (адвокати, нотаріуси, бухгалтери, аудиторі, юристи), та тих, що здійснюють операції за готівку, не обов'язково розробляти правила і програми проведення фінансового моніторингу та призначати відповідальних працівників за проведення фінансового моніторингу, як це передбачено для всіх інших суб'єктів. Крім того, всі спеціально визначені суб'єкти первинного фінансового моніторингу звільнені від обов'язку розробляти критерії ризику та здійснювати управління ними, а також відстеження (моніторинг) фінансових операцій клієнта, операції якого стали об'єктом фінансового моніторингу. Між тим, основним обов'язком, спільним для всіх суб'єктів первинного фінансового моніторингу є виявлення фінансових операцій, що підлягають обов'язковому або внутрішньому фінансовому моніторингу, їх реєстрація і подання Держфінмоніторингу. Ст. 15 базового Закону визначає, що фінансова операція підлягає обов'язковому фінансовому моніторингу у разі, якщо сума, на яку вона здійснюється, дорівнює чи перевищує 150 000 гривень (для суб'єктів господарювання, які проводять лотереї або проводять та надають можливість

доступу до азартних ігор у казино, будь-яких інших азартних ігор, у тому числі електронне (віртуальне) казино, – 30 000 гривень) або дорівнює чи перевищує суму в іноземній валюті, банківських металах, інших активах, еквівалентну 150 000 гривень (для суб'єктів господарювання, які проводять лотереї або проводять та надають можливість доступу до азартних ігор у казино, будь-яких інших 144 азартних ігор, у тому числі електронне (віртуальне) казино, – 30 000 гривень), та має одну або більше таких ознак, перерахованих у даній статті [32].

Внутрішньому фінансовому моніторингу підлягають фінансові операції, які відповідають ознакам ст. 16 базового Закону [32] або містять інші ризики, критерії яких визначені наказом Міністерства фінансів України “Про затвердження Критеріїв ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення” № 584 від 8 липня 2016 р. [32].

Окремі обов'язки щодо повідомлення про фінансові операції покладаються і на органи державної влади, які прямо суб'єктами первинного фінансового моніторингу не визнані..

Серед суб'єктів первинного фінансового моніторингу найбільш активними щодо звітування є банківські установи, які надсилають основну частину повідомлень про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу.

Серед небанківських фінансових установ і організацій, а також спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу, найбільш активними є страхові компанії.

Для виконання обов'язків, визначених базовим Законом, суб'єкти первинного фінансового моніторингу наділені визначеними правами, зокрема вони мають право: – звертатися із запитом до органів виконавчої влади, державних реєстраторів, правоохоронних органів, НБУ, юридичних осіб, які в установленому законодавством порядку інформують про результати розгляду такого запиту (ст. 6, ч. 9 базового Закону); – витребувати, а державні органи, державні реєстратори зобов'язані протягом десяти робочих днів з дня отримання запиту надати відповідно до законодавства інформацію щодо ідентифікації клієнта та/або що необхідна для вивчення клієнта, уточнення інформації про нього або проведення поглибленої

перевірки клієнта (ст. 9, ч. 6 базового Закону). Зазначена інформація подається безоплатно. Порядок подання такої інформації визначається КМУ у Порядку надання державними органами, державними реєстраторами на запит суб'єкта первинного фінансового моніторингу інформації про клієнта, затвердженому постановою КМУ № 693 від 8 вересня 2015 р. [21].

Окреме і важливе місце в інституційній системі фінансового моніторингу займають суб'єкти державного фінансового моніторингу, які виконують особливу роль в інституційному забезпеченні механізмів реалізації державної політики запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Залежно від суб'єктів здійснення на законодавчому рівні розрізняють два види державного фінансового моніторингу, а саме: – державний фінансовий моніторинг, який проводиться центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом – сукупність заходів із збору, обробки та аналізу зазначеним органом інформації про фінансові операції, що подається суб'єктами первинного і державного фінансового моніторингу та іншими державними органами, відповідними органами іноземних держав, іншої інформації, що може бути пов'язана з підозрою в легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, та/або іншими незаконними фінансовими операціями, а також заходів з перевірки такої інформації згідно із законодавством України; – державний фінансовий моніторинг інших суб'єктів державного фінансового моніторингу – сукупність заходів, які здійснюються іншими суб'єктами, визначеними ст. 5, ч. 3 базового Закону, і спрямовані на виконання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом [18]. До суб'єктів державного фінансового моніторингу в Україні належать: 1) НБУ; 2) центральний орган виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом (Міністерство фінансів України); 3) Міністерство юстиції України; 4)

центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування державної політики у сфері надання послуг поштового зв'язку, у сфері економічного розвитку; 5) Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку; 6) Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг; 7) спеціально уповноважений орган (Держфінмоніторинг) [18]. Варто зауважити, що нагляд за виконанням вимог законодавства, що регулює відносини у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, банками, віднесеними до категорії неплатоспроможних, щодо яких запроваджена процедура тимчасової адміністрації або ліквідації, здійснюється Фондом гарантування вкладів фізичних осіб у встановленому ним порядку; – забезпечення надання методологічної, методичної та іншої допомоги (у тому числі надання роз'яснень з питань застосування законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом) суб'єктам первинного фінансового моніторингу; – здійснення регулювання та нагляду з урахуванням оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, з метою визначення відповідності заходів, що здійснюються суб'єктами первинного фінансового моніторингу, для обмеження (зменшення) ризиків під час їх діяльності; – вимагання від суб'єктів первинного фінансового моніторингу виконання вимог законодавства, що регулює відносини у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, а у разі виявлення порушень вимог законодавства застосування заходів, передбачених законодавством; – проведення перевірки наявності професійної підготовки відповідальних працівників та організації професійної підготовки інших працівників суб'єктів первинного фінансового моніторингу, залучених до проведення фінансового моніторингу, у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом; – інформування Держфінмоніторинг, з метою виконання покладених на нього завдань, про виявлені порушення законодавства у сфері запобігання та протидії

легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, суб'єктами первинного фінансового моніторингу та заходи, вжиті до суб'єктів первинного фінансового моніторингу та/або їх посадових осіб за вчинені порушення законодавства у цій сфері; – щорічне (але не пізніше ніж протягом січня наступного року) надання Держфінмоніторингу узагальненої інформації про дотримання суб'єктами первинного фінансового моніторингу, за якими вони здійснюють функції державного регулювання і нагляду, вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, у тому числі, про виявлені порушення та заходи, вжиті до суб'єктів первинного фінансового моніторингу та/або посадових осіб з метою їх усунення та/або недопущення у подальшій діяльності; – забезпечення зберігання інформації, що надійшла від суб'єктів первинного та державного фінансового моніторингу і правоохоронних органів; – погодження з Держфінмоніторингом проектів будь-яких нормативно-правових актів з питань, пов'язаних з виконанням вимог базового Закону; – подання Держфінмоніторингу інформації, зокрема, документів, необхідних для виконання покладених на нього завдань (за винятком інформації про особисте життя громадян), у законодавчо визначеному порядку; – застосування заходів щодо перевірки бездоганної ділової репутації осіб, які здійснюватимуть чи здійснюють управління, мають намір набути істотну участь (або є кінцевими вигодоодержувачами) у суб'єктів первинного фінансового моніторингу; – застосування заходів для недопущення до управління суб'єктами первинного фінансового моніторингу осіб, які мають не погашену або не зняту у встановленому законом порядку судимість за корисливі злочини або тероризм; – застосування заходів для недопущення формування капіталу відповідних суб'єктів первинного фінансового моніторингу за рахунок коштів, джерела походження яких неможливо підтвердити на підставі офіційних документів або їх копій, засвідчених в установленому порядку, у випадках, встановлених законодавством; – використання інформації Держфінмоніторингу про ознаки можливого порушення суб'єктами первинного фінансового моніторингу вимог

законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, для встановлення наявності відповідних порушень; – подання (за наявності) Держфінмоніторингу інформації про припинення діяльності суб'єктів первинного фінансового моніторингу, за якими вони здійснюють функції державного регулювання і нагляду [18]. Так, основними завданнями Держфінмоніторингу є: 1) збирання, оброблення та проведення аналізу (операційного і стратегічного) інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, інші фінансові операції або інформації, що може бути пов'язана з підозрою у легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом. Це завдання є базовим (основним) завданням ПФР. Зазначене завдання Держфінмоніторингу розкривається через такі його функції, які передбачені у ст. 18, ч. 2 базового Закону: – подання запитів посадовим особам, до органів державної влади (крім НБУ), у тому числі до правоохоронних органів, органів прокуратури та судів, органів місцевого самоврядування, органів державної виконавчої служби, підприємств, установ, організацій щодо одержання, відповідно до закону, інформації (у тому числі копій документів), необхідної для виконання покладених на Держфінмоніторинг завдань (п. 2); – у разі наявності достатніх підстав вважати, що фінансова операція або сукупність фінансових операцій можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, подання до правоохоронних органів, уповноважених приймати рішення відповідно до КПКУ, а також розвідувальних органів України для проведення оперативно-розшукової діяльності відповідних узагальнених матеріалів (додаткові узагальнені матеріали) та одержує від них інформацію про хід їх розгляду (п. 4); – у разі наявності достатніх підстав підозрювати, що фінансова операція або клієнт пов'язані з вчиненням суспільно-небезпечного діяння, визначеного ККУ як злочин, що не стосується легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, подання інформації до відповідного правоохоронного або розвідувального органу України як узагальнені матеріали або додаткові узагальнені матеріали (п. 5); – одержання від суб'єктів

первинного фінансового моніторингу інформації про відстеження (моніторинг) фінансових операцій клієнтів, які стали об'єктом фінансового моніторингу (п. 10); – повідомлення суб'єкту первинного фінансового моніторингу після надходження інформації від судів або правоохоронних органів, уповноважених приймати рішення, відповідно до КПКУ, про вручення особі письмового повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, про закриття кримінального провадження, яке розпочато за повідомленням такого суб'єкта, яке надійшло до Держфінмоніторингу відповідно до вимог ст. 6, 10, 12, 17 базового Закону, а також надання йому інформації про ухвалені судами рішення за такими кримінальними провадженнями з одночасним повідомленням відповідному суб'єкту державного фінансового моніторингу (п. 16) [32]; 2) забезпечення реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Серед міжнародних організацій у цій сфері особливо відзначимо FATF як провідний орган, що здійснює розробку світових стандартів фінансового моніторингу. Зазначене завдання Держфінмоніторингу розкривається через таку його функцію, яка передбачена у ст. 18, ч. 2 базового Закону: – участь за дорученням КМУ у підготовці відповідних міжнародних договорів України (п. 17) [32]. Держфінмоніторинг постійно проводить роботу щодо аналізу тенденцій та схем легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (типологічні дослідження). Типологічні дослідження, які проводяться Держфінмоніторингом, здійснюються щорічно та оприлюднюються на офіційному веб-сайті Держфінмоніторингу (<http://www.sdfm.gov.ua>). Проведений аналіз особливостей здійснення фінансового моніторингу в Україні дозволяє змодельовати процес здійснення фінансового моніторингу на мікро- та макрорівнях (рис. 2.6 та 2.7).

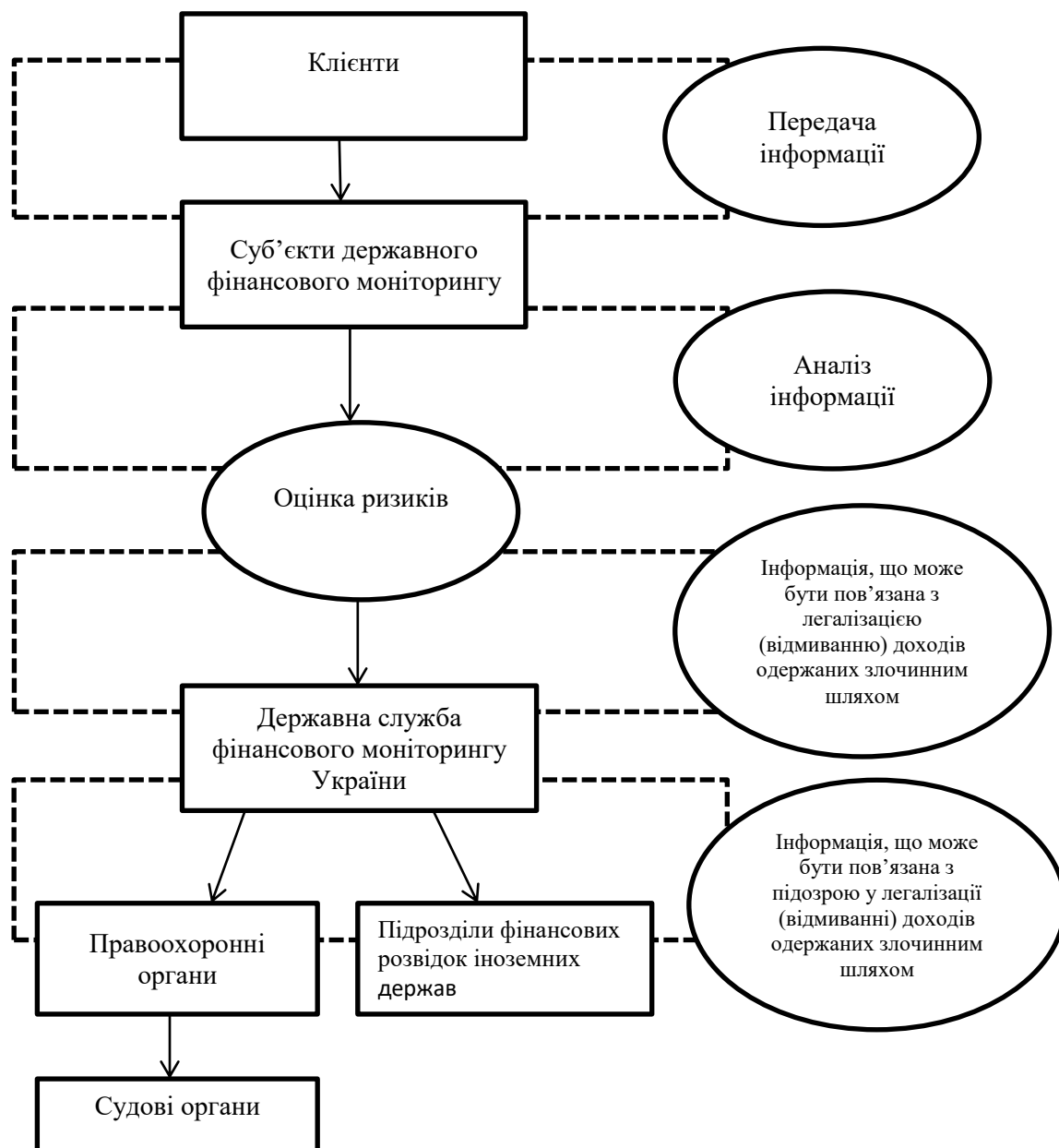

Рис. 2.6. Інституційна модель фінансового моніторингу на макрорівні [32]

Аналіз інформації, у першому випадку, здійснюють суб'єкти первинного фінансового моніторингу, а у другому – Держфінмоніторинг. Відмінність полягає і в джерелах її одержання: у першому випадку – це самі клієнти, у

Отже, як видно з рис. 2.6 та 2.7, мікрорівнева модель фінансового моніторингу України є фрактальною до макрорівневої.

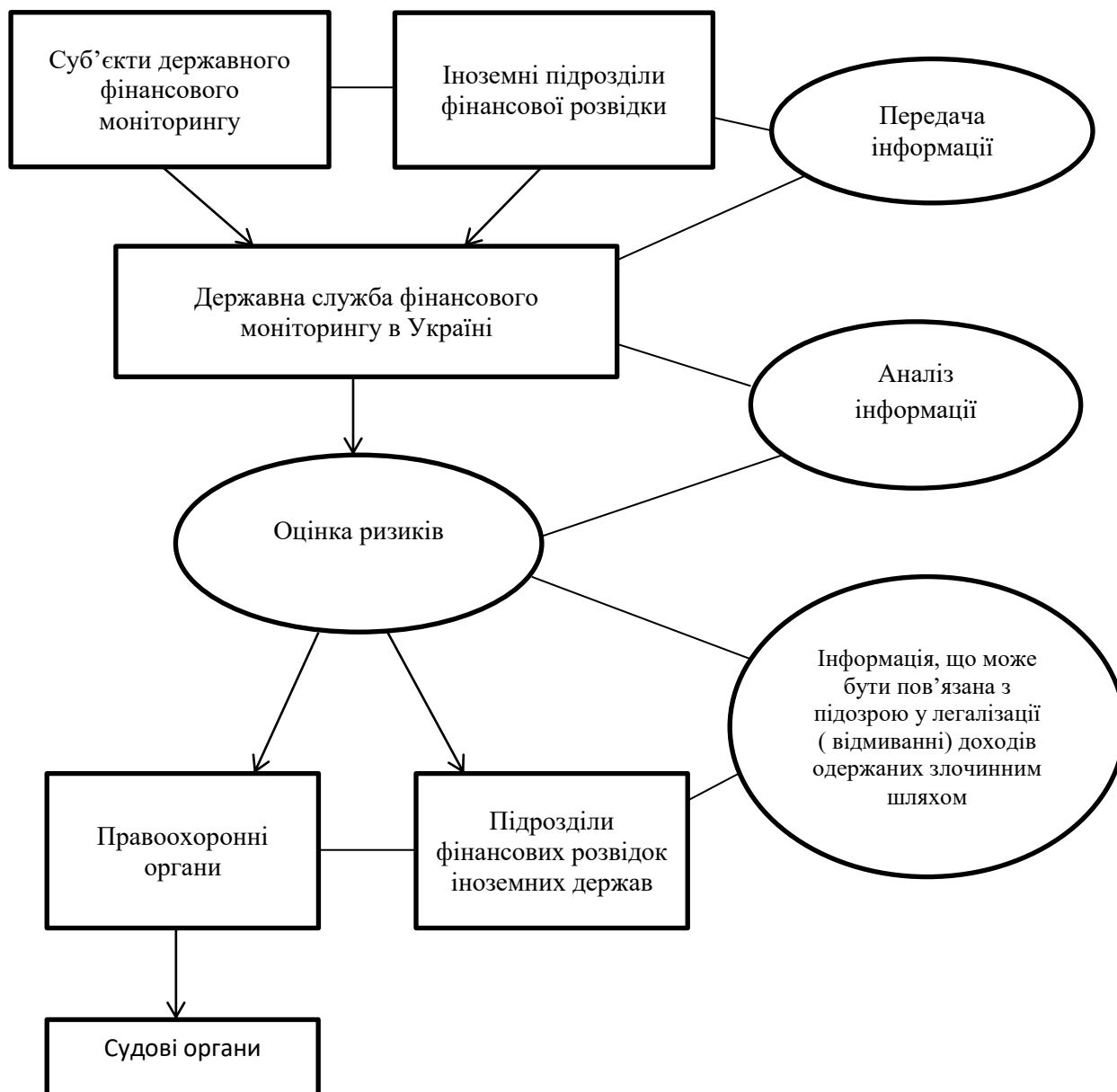

Рис. 2.7. Інституційна модель фінансового моніторингу на макрорівні [32]

другому – суб'єкти первинного фінансового моніторингу та іноземні ПФР, якими вже було здійснено первинний аналіз інформації, одержаної від клієнтів. Разом з тим, побудовані моделі слугують свідченням того, що Держфінмоніторинг як спеціально уповноважений ПФР здійснює не всі з

основних етапів запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, серед яких: виявлення інформації, що може бути пов'язана з легалізацією (відмиванням) злочинних доходів; її аналіз та розслідування щодо інформації, що може бути пов'язана з підозрою у легалізації (відмиванні) злочинних доходів.

Висновки до розділу 2

Дослідження питань другого розділу дозволяє зробити наступні висновки:

1. Тіньова економіка або її детермінанти стають предметом наукового пізнання економістів, соціологів та юристів-кримінологів. У світовій практиці існує два підходи “детінізації” фінансових потоків – американський (найперше – досвід США) і європейський (досвід Великобританії).

2. У роботі встановлено, що для зменшення масштабів “тіньової” економіки українському уряду доцільно врахувати позитивний досвід Польщі: ввести заборону господарської діяльності фізичних осіб, що раніше вчинили серйозний податковий злочин; притягнути до кримінальної відповідальності порушників авторських прав, зокрема у сфері комп'ютерних технологій; ввести майнову відповідальність юридичних осіб за здійснення злочину, наприклад, для керівників компаній, діяльність яких призвела до злочину, у результаті якого ця компанія отримала від цього майнові вигоди.

3. Охарактеризовано систему фінансового моніторингу в Україні через систему суб'єктів, їх повноважень та функцій: а) суб'єкти первинного фінансового моніторингу; б) суб'єкти державного фінансового моніторингу. Встановлено, що національне законодавство не містить визначення поняття “система фінансового моніторингу”.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

1.1. Перспективи використання зарубіжного досвіду функціонування системи фінансового моніторингу у протидії економічній злочинності

Проникнення в легальний бізнес доходів, отриманих незаконним шляхом, становить серйозну небезпеку для національної економіки будь якої країни, зумовлює суттєву залежність економічної системи від злочинних надходжень і сприяє встановленню контролю злочинних угруповань над найбільш привабливими галузями національної економіки. У “Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму на період до 2015 року”, що затверджена Кабінетом Міністрів України в березні 2011 р., відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, визнано системною загрозою для фінансових ринків і національної економіки України в цілому. Основною складовою системи протидії легалізації коштів, отриманих незаконним шляхом, є система державного фінансового моніторингу. Вона має, з одного боку, відповідати міжнародним вимогам, а з другого – максимально враховувати існуючу фінансову систему, соціально-економічні і культурні особливості, правові та правоохоронні традиції держави. Аналіз останніх публікацій та досліджень.

Основним нормативним актом у сфері протидії відмиванню коштів у Польщі є закон від 16 листопада 2000 р. “Про протидію відмиванню грошей та фінансуванню тероризму”. Вчинення злочину щодо легалізації будь-яких активів, отриманих у незаконний спосіб, карається позбавленням волі від 6

місяців до 10 років, передбачається конфіскація майна. Нормативна сума моніторингу становить еквівалент 15 тис. євро [3]. Уповноваженим органом Польщі в системі державного фінансового моніторингу є Генеральний інспектор фінансової інформації (Generalny Inspektor Informacji Finansowej – GIIF), підпорядкований Міністерству фінансів. Мета GIIF – отримання, збирання, обробка та аналіз інформації для запобігання легалізації активів незаконного або невизначеного походження, та запобігання фінансуванню тероризму [60].

3 Крім фінансових інститутів, суб'єктами фінансового моніторингу виступають також юристи, аудитори, податкові консультанти, установи, чия діяльність пов'язана з електронними платежами, іноземні юристи, які надають правову допомогу на незалежній основі, посередники у бізнесі з нерухомістю, юридичні радники, що практикують за межами трудових відносин. Вони мають інформувати GIIF про операції, для проведення яких використовуються засоби, що, ймовірно, походять від незаконних або невизначених джерел незалежно від вартості і характеру операції [3].

Основним нормативним актом у сфері протидії відмиванню коштів у Канаді є закон “Про протидію відмиванню незаконних коштів та фінансуванню тероризму”. Серед суб'єктів фінансового моніторингу – іноземні банки, кредитні спілки та страхові компанії, що здійснюють свою діяльність на території Канади; фізичні та юридичні особи, що виступають посередниками при здійсненні операцій з цінними паперами та іншими фінансовими інструментами, управляють портфелем інвестицій, надають консультаційні послуги; фізичні та юридичні особи, які здійснюють операції з іноземною валютою, перекази грошових коштів або перекази активів за допомогою будь-яких засобів через будь-яку особу або через електронні засоби перерахування коштів, видачу та погашення грошових переводів. У Канаді обов'язковому фінансовому моніторингу підлягають операції, що перевищують 10 тис. дол. США [60].

Порушення законодавства у сфері фінансового моніторингу передбачає штрафні санкції на суму до 2 млн дол. США, а також позбавлення волі строком до 5 років. Підрозділом фінансової розвідки є Канадський центр з аналізу фінансових

операцій та звітів, що підпорядковується Міністерству фінансів Канади. Метою діяльності FINTRAC є сприяння громадській безпеці Канади і захист цілісності фінансової системи країни шляхом виявлення та запобігання легалізації доходів і фінансування тероризму. Основні функції FINTRAC можна окреслити так: – збирання та аналіз повідомлень про підозрілі операції від канадських фінансових інститутів; – методологічна допомога суб'єктам фінансового моніторингу щодо ведення обліку та звітності; – надання інформації правоохоронним органам за наявності підстав розглядати операції як такі, що спрямовані на легалізацію коштів, отриманих незаконним шляхом; – сприяння обізнаності населення щодо питань, пов'язаних із протидією легалізації коштів, отриманих незаконним шляхом [60]. Правові норми PCMLTFA гарантують, що будь-яка особиста інформація, яка перебуває під контролем FINTRAC, захищена від несанкціонованого розкриття. В Іспанії основним нормативним актом у сфері протидії легалізації коштів, отриманих незаконно, є закон від 29 грудня 1993 р. № 19/1993 “Про певні заходи проти відмивання незаконних доходів” (On determined preventive measures against money laundering). Уповноваженим органом Іспанії в системі державного фінансового моніторингу є Комісія з протидії відмиванню грошових коштів. Серед суб'єктів фінансового моніторингу слід зазначити аудиторів, бухгалтерів та податкових консультантів; організації, що здійснюють продаж антикваріату та предметів мистецтва. Суб'єкти фінансового моніторингу зобов'язані надавати інформацію підрозділу фінансової розвідки про операції у випадку, якщо вони пов'язані з передачею готівкових коштів, чеків або інших документів на пред'явника, а також про операції з резидентами офшорних юрисдикцій на суму, що перевищує 30 тис. євро. 4 Кримінальна відповідальність за порушення законодавства у сфері фінансового моніторингу в Іспанії складає від шести місяців до шести років позбавлення волі. При порушеннях обов'язків щодо виявлення незвичних операцій на фінансового посередника може бути накладено штраф на суму до 5% від його установчого капіталу та позбавлення ліцензії на здійснення діяльності. Для фізичних осіб відповідальність може

полягати не тільки в стягненні штрафу, а й в забороні займати визначені керуючі посади до 10 років [60]. Основними нормативно-правовими актами, що регулюють діяльність у сфері фінансового моніторингу у Франції, є закон від 12 липня 1990 р. № 90-614 “Про участь фінансових інститутів у боротьбі з відмиванням грошей від незаконного обігу наркотиків” та Валютно-фінансовий кодекс. Уповноваженим органом у сфері фінансового моніторингу є Обробка інформації та дії проти незаконних фінансових мереж (Traitement du Renseignement et Action contre les Circuits FINANCIERS clandestins – TRACFIN), що є агентством французького Міністерства фінансів. TRACFIN, як підрозділу фінансової розвідки, парламентом доручено три основних завдання: - прийом і захист інформації про незаконні фінансові мережі та операції, які могли б бути спрямовані на фінансування тероризму і відмивання незаконно отриманих коштів; - аналіз і обробка фінансової інформації, отриманої від суб’єктів первинного фінансового моніторингу; - передача інформації до судової влади, митних та податкових органів [4]. TRACFIN також здійснює свою діяльність шляхом обміну інформацією з іншими державними органами, які входять у систему фінансового моніторингу у Франції: Центральний офіс по боротьбі з великими фінансовими злочинами (Office central de repression de la grande delinquance financiere), органами пруденційного нагляду, місцевою владою [8]. Інформацію до TRACFIN про фінансові операції мають направляти всі фінансові посередники, пункти обміну, казино, посередники у сфері нерухомості, адвокати, юристи, бухгалтери та аудитори [9]. У 2009 р. на законодавчому рівні визнані операції, що являють низьку вірогідність відмивання брудних коштів, – це поліси страхування життя, де річна премія менша ніж 1000 євро, деякі операції споживчого кредитування та деякі страхові операції [10]. США вважаються не тільки засновником терміна “відмивання брудних грошей”, а й найбільш активним борцем з легалізацією коштів, отриманих незаконним шляхом та фінансуванням тероризму. Кримінальна відповідальність за легалізацію незаконних активів, у тому числі і з необережності, може становити штраф до 1 млн дол. США, позбавлення волі до

20 років, конфіскацію майна. Широковідомий американський правовий акт – PATRIOT Act 2001 (Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism) встановив три базових елементи системи протидії легалізації коштів, отриманих незаконним шляхом, і фінансуванню тероризму кожного суб'єкта фінансового моніторингу: 1) розробка внутрішніх процедур з протидії відмиванню незаконних активів; 2) процедура ідентифікації клієнта та його вигодоотримувачів; 3) процедура інформування про підозрілі операції [60].

5 Законодавчо встановлено заборону на роботу з банками-“оболонками” (shell banks), що не мають фізичної присутності в країні реєстрації, постійного персоналу, не здійснюють ведення звітності та не є об'єктами нагляду з боку органів банківського регулювання та нагляду. До контролюючих органів, на які покладено функції з нагляду у сфері протидії легалізації коштів, отриманих незаконним шляхом, та фінансування тероризму, слід віднести: Федеральне казначейство США (The U.S. Department of the Treasury), Комітет з валютного контролю (Office of Comptroller of the Currency), Раду керуючих Федеральної резервної системи США (The Board of Governors of the Federal Reserve System). Підрозділом фінансової розвідки є структурний підрозділ Міністерства фінансів США Управління по протидії фінансовим злочинам (FinCEN (Financial Crimes Enforcement Network) [12].

Законодавство США, що стосується боротьби з відмиванням грошей, за своєю суттю має дуже специфічний характер. Хоча воно регулює діяльність американських фінансових інститутів, проте має дуже значний вплив на іноземні банки, фізичні та юридичні особи. Наприклад, PATRIOT Act 2001 створює нові широкі повноваження для відповідних органів щодо збирання інформації по фінансових інститутах США, які безпосередньо впливають і на іноземні фінансові інститути, а також спричиняють нові значні витрати для всіх, хто потрапляє у сферу дії цього нормативного акта. Американське “антилегалізаційне” законодавство містить багато положень, що мають розпливчастий характер і надають широку свободу дій органам фінансової розвідки США. Деякі з цих нюансів уточнені інструкціями міністерства

фінансів та інших виконавчих органів. Інші колізії роз'яснюються судами США або, у деяких випадках, Конгресом [11]. Італія. Згідно із законодавством Італії легалізації незаконних доходів є кримінальним правопорушенням, у склад якого входять переказ грошових коштів, товарів або іншого майна, отриманого в результаті здійснення злочину або здійснення операцій стосовно даного майна, що скеровані на приховування джерела їх отримання. Інформація про фінансову операцію або низку взаємопов'язаних фінансових операцій на суму, що перевищує 12,5 тис. євро, повинна бути надана суб'єктом фінансового моніторингу в Об'єднаний інформаційний центр. Переказ готівкових коштів або цінних паперів на суму більш ніж 12,5 тис. євро між фізичними особами законодавчо заборонено [4]. Згідно з італійським законодавством обов'язковою є ідентифікація юридичних і фізичних осіб при отриманні чи сплаті готівкових коштів (або їх еквівалента), цінних паперів на пред'явника, сума яких перевищує 12,5 тис. євро. Така операція може буде здійснена тільки після ідентифікації клієнта. Крім клієнтів, обов'язковій ідентифікації підлягають вигодоотримувачі, від імені або за рахунок яких діє клієнт суб'єкта фінансового моніторингу. У разі ненадання інформації про підозрілу операцію встановлено штрафні санкції до 50% суми операції, про яку не було повідомлено [4]. Суб'єкт фінансового моніторингу має право не здійснювати ідентифікування банків, фінансових компаній та брокерів, що працюють на ринку цінних паперів, компаній з управління активами, страхових компаній. Інформація щодо сумнівних операцій надається відповідному співробітнику з питань фінансового моніторингу. Він проводить внутрішнє розслідування та самостійно приймає рішення про направлення повідомлення до підрозділу фінансової розвідки Італії. Стосовно будь-якої інформації відносно клієнта, його операцій, а також проведення розслідувань та направлення інформації в уповноважений орган в Італії діє режим конфіденційності [7]. Висновки. У результаті проведеного дослідження інституційна структура національних систем фінансового моніторингу містить такі основні складові:

1. Визнання відмивання брудних коштів кримінальним злочином. Серед найбільш поширених кримінально-правових санкцій у сфері БВК/ПФТ треба зазначити: - позбавлення волі від 6 місяців до 20 років, штрафи, конфіскація майна, позбавлення права займати спеціальні посади. З метою забезпечення дотримання законодавства з фінансового моніторингу також закріплюється адміністративна відповідальність для суб'єктів фінансового моніторингу та їх посадових осіб. Для установ, що є суб'єктами фінансового моніторингу, порушення правил БВК/ПФТ спричиняє за собою стягнення штрафу, анулювання ліцензії на здійснення діяльності, а також примусову ліквідацію.

2. Дотримання міжнародних стандартів у сфері БВК/ПФТ веде за собою закріплення основних положень рекомендацій міжнародних організацій, насамперед ФАТФ, у національному законодавстві.

3. Наявність закону у сфері фінансового моніторингу. Закон приймається вищим законодавчим органом держави та деталізується нормативними правовими актами вповноваженого органу у сфері БВК/ПФТ. З урахуванням цього факту метою законів про боротьбу з відмиванням коштів є не тільки створення системи заходів запобігання відмиванню грошей, а також виявлення і попередження злочинів (предикатних злочинів), унаслідок вчинення яких здійснюється відмивання коштів.

4. Ідентифікація клієнтів і вигодоотримувачів. Існують два підходи. Перший передбачає ідентифікацію фізичних та юридичних осіб при здійсненні операцій з певними активами (готівкові кошти, дорожні чеки, цінні папери на пред'явника) або операції, що перевищують певну суму. Другий передбачає ідентифікацію всіх клієнтів та контрагентів незалежно від суми та виду операції.

5. Моніторинг фінансових операцій. У фінансових закладах повинні існувати системи виявлення фінансових операцій з визначеними критеріями або підозрілими операціями, що можуть бути пов'язані з легалізацією незаконних активів. У світовій практиці склалося три моделі моніторингу операцій на предмет їх належності до БВК/ПФТ. У першому випадку модель передбачає

повідомлення вповноваженого органу про всі операції, сума яких перевищує нормативно встановлену межу. Друга модель передбачає інформування про операції, що викликають підозру. Третя модель має заборону на здійснення великих операцій з готівковими коштами без участі фінансового посередника.

6. Уповноважений орган у сфері БВК/ПФТ. Країни повинні створити підрозділ фінансової розвідки (ПФР), який буде виступати національним центром для збирання (і, якщо дозволено, запиту), аналізу та передачі інформації щодо підозрілих операцій та іншої інформації, що стосується підозрілої діяльності. ПФР повинен бути створений або як незалежний державний орган, або в середині існуючого органу чи органів. У багатьох країнах функції з БВК/ПФТ покладені не тільки на уповноважений орган, але й на ряд спеціалізованих контролюючих органів у визначеній сфері діяльності, насамперед це центральні банки країн та регулятори фінансових ринків. Системи державного фінансового моніторингу мають універсальну інституційну структуру, що закладена міжнародними стандартами у сфері БВК/ПФТ. Проте кожен структурний елемент в окремо взятій країні набуває унікальних властивостей, оскільки має відповідати особливостям та потребам саме цієї держави. В Україні процес становлення національної системи фінансового моніторингу ще не завершено. Він відбувається в напрямі моніторингу і виявлення сумнівних фінансових операцій та покарання за дії, пов'язані з відмиванням коштів. Ураховуючи досвід зарубіжних країн, подальший розвиток має відбуватися в напрямі встановлення жорсткого соціального контролю над цими явищами. Це максимально сприятиме утвердженню України у статусі надійного партнера міжнародної спільноти у сфері БВК/ПФТ. Перспективи подальших розвідок (досліджень) у даному напрямі. Подальші дослідження зарубіжного досвіду мають зосередитись на вивченні зарубіжної практики здійснення державного фінансового моніторингу в напрямі нівелювання суперечливостей між складовими системи та зведення до мінімуму неврегульованих питань їх взаємодії.

3.2 Покращення фінансового моніторингу економічної злочинності як інструменту її запобігання та протидії

Для кожної країни питання протидії легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом, є питанням національної безпеки. Згідно вітчизняного законодавства відмивання злочинних доходів – це не лише кримінальні дії, але й систематична загроза для фінансових ринків та корпоративного сектору в цілому.

Зважаючи на основні недоліки поточної системи протидії економічній злочинності в Україні можна відмітити, що базовим застереженням для побудови ефективної системи регуляторної політики є відсутність дієвого фінансово-економічного механізму національної системи протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Існуюча система протидії легалізації є недосконалою з позиції існування єдиного органу фінансового нагляду, який визначає законність операцій, що підпали під фінансовий моніторинг. Відсутність єдиної, доступної методології моніторингу фінансових операцій є однією з головних причин існування значної кількості операцій з ознаками сумнівності. Таким чином, суб'єктивна оцінка посадової особи суб'єкта фінансового моніторингу в існуючій практиці є визначальним моментом при віднесенні операції до внутрішнього фінансового моніторингу. Зазначений підхід ускладнює роботу органу фінансового нагляду.

Механізм державної системи протидії легалізації незаконних доходів, як складова державної регуляторної політики має включати такі елементи, як нормативно-правове забезпечення, організаційно-інформаційне забезпечення, адміністративні інструменти, фінансово-економічні інструменти та методи протидії.

Схематично такий механізм відображено на рисунку 3.1.

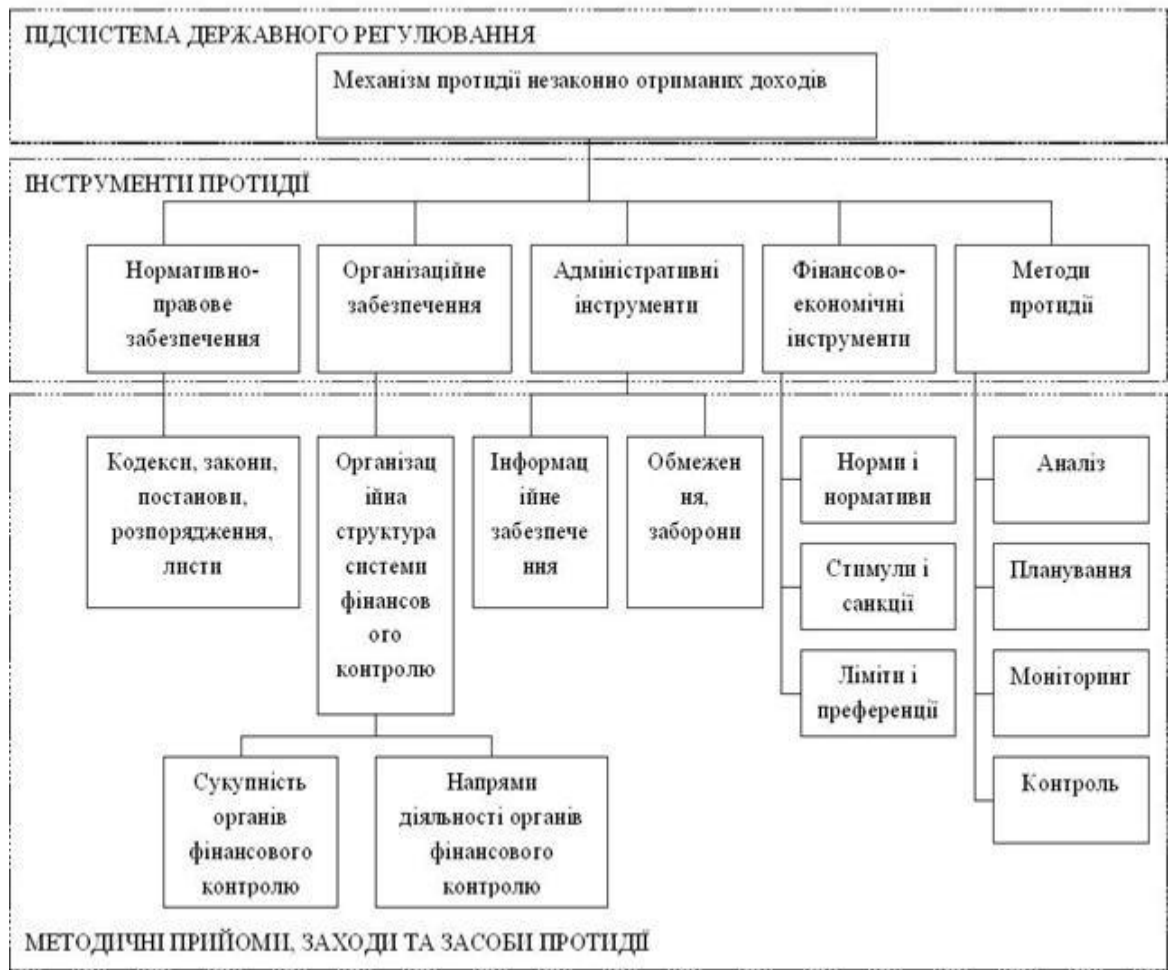

Рис. 3.1. Схема механізму державної системи протидії легалізації незаконних доходів [65]

Для ефективної реалізації державної політики у сфері протидії економічної злочинності необхідно також налагодити механізм міжвідомчого співробітництва між: – Держфінмоніторингом та правоохоронними органами, оскільки значна частина проведеної роботи залишається незадіяною у кримінальних справах; – правоохоронними органами та судовою гілкою влади, оскільки значна частина фактів скоєння предикатних кримінальних правопорушень не були доведені у судовому порядку; – вітчизняними правоохоронними органами та правоохоронними органами інших держав, оскільки частина випадків накладання арешту на доходи, одержані злочинним шляхом, які розташовані за кордоном, є незначною, а процедура повернення доходів, одержаних злочинним шляхом, з-за кордону відсутня. У зв'язку з цим,

потребує удосконалення Єдина державна інформаційна система у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення, яка функціонує відповідно до Положення, затвердженого постановою КМУ № 299 від 14 травня 2015 р. [65].

Удосконалення Єдиної державної інформаційної системи повинно відбуватися сьогодні за наступними параметрами: – відповідність міжнародним стандартам; – усунення протиріч у нормативно-правовому забезпеченні надання, використання та технічного захисту інформації; – визначення процедур здійснення інформаційної взаємодії між суб'єктами системи. Рекомендаціями 2012 р. FATF було запроваджено нову концепцію системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Національні системи повинні не лише технічно відповідати міжнародним стандартам, але й бути ефективними та результативними. Для цього країни повинні застосовувати підхід, що ґрунтується на оцінці ризиків, з метою забезпечення відповідності заходів щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) злочинних доходів ступеню виявлених ризиків. Відтак, ризикорієнтований підхід, який раніше був лише факультативним для країн, повинен стати обов'язковим. Для полегшення його застосування країни можуть керуватися у своїй роботі методичними рекомендаціями FATF “Національна оцінка ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму” (2013 р.) [65].

Основою для проведення національної оцінки ризиків в Україні є ст. 21 базового Закону [18]. Відповідно до ст. 1 ч. 1 п. 24 базового Закону, національна оцінка ризиків – це система заходів, які здійснюються суб'єктами державного фінансового моніторингу, уповноваженими органами державної влади із залученням інших суб'єктів (у разі потреби) з метою визначення (виявлення) ризиків (загроз) легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, їх аналіз, оцінка та розроблення заходів, спрямованих на запобігання виникненню та/або зменшення негативних наслідків [186]. Закон визначає і орієнтовний перелік суб'єктів, які беруть участь у проведенні

національної оцінки ризиків. Серед них: – Держфінмоніторинг; – уповноважені органи державної влади. Відповідальним органом, який здійснює всі координаційні функції щодо проведення національної оцінки ризиків, є Держфінмоніторинг. Таких суб'єктів можна згрупувати в наступні блоки: I. Правоохоронно-розвідувальний блок (Служба безпеки, Генеральна прокуратура, Міністерство внутрішніх справ, Національне антикорупційне бюро, Державна податкова служба, Міністерство оборони, Служба зовнішньої розвідки, Державна прикордонна служба); II. Антикорупційний блок (Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Національне агентство з питань запобігання корупції); III. Контрольний блок (Державна регуляторна служба, Державна аудиторська служба, Антимонопольний комітет, Державна служба статистики); IV. Регуляторний блок (Міністерство фінансів, Міністерство економічного розвитку і торгівлі, Міністерство юстиції, Міністерство інфраструктури, Національний банк, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг); V. Міжнародний блок (Міністерство закордонних справ); VI. Інші державні органи; VII. Судовий блок (Верховний суд, Державна судова адміністрація, суди); VIII. Науковий блок (навчальні заклади та науково-дослідні установи). Обмін інформацією в межах проведення національної оцінки важливо здійснювати з додержанням вимог щодо захисту інформації, рівень якого повинен відповідати ступеню обмеження доступу до неї. Учасники оцінки повинні гарантувати забезпечення захисту інформації з обмеженим доступом, одержаної при проведенні національної оцінки ризиків. До того ж, інформація, яка використовується під час проведення національної оцінки ризиків повинна використовуватися виключно у службових цілях. Сторона, яка одержала інформацію, повинна нести відповідальність за доступ до неї, її збереження та захист відповідно до чинного законодавства. Базовим Законом встановлені систематичність та періодичність проведення національної оцінки ризиків – не рідше одного разу

на три роки. Враховуючи те, що єдиний світовий стандарт щодо періодичності національної оцінки ризиків відсутній, оптимальним періодом для здійснення наступної оцінки визначено три роки. Таким чином, національна оцінка ризиків – це безперервний процес, а переоцінка попередньо виявленого ризику повинна здійснюватися систематично, на постійній основі. Важливо сформулювати принципи проведення національної оцінки ризиків. Це, зокрема: – підтримка на вищому рівні керівництва держави; – визначення масштабу на етапі ініціювання; – чітке узгодження мети з усіма учасниками; – комплексність; – цілеспрямованість; – актуальність результатів.

Національна оцінка ризиків включає в себе збір, обробку і аналіз інформації щодо результатів діяльності суб'єктів фінансового моніторингу та органів державної влади, які беруть участь у функціонуванні системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Для того, щоб з'ясувати основні відмінності між існуючим, та запропонованим нами механізмом побудуємо також схему системи поточної протидії легалізації незаконних доходів в Україні. Зазначена схема поточної протидії легалізації незаконних доходів в Україні побудована на рисунку 3.2.

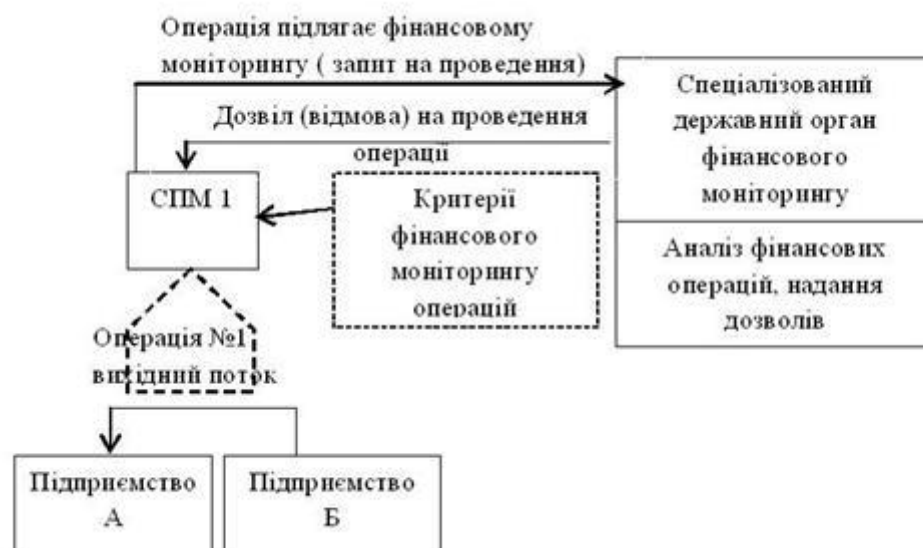

Рис. 3.2. Алгоритм функціонування існуючої системи протидії легалізації незаконних доходів в Україні [65]

Отже, національна оцінка ризиків в Україні потребує поєднання як кількісних (статистичні показники), так і якісних (точки зору експертів) даних. Використання кожного виду даних має свої переваги і недоліки, а переваги одного можна використати для компенсації недоліків іншого. Перевага кількісних даних полягає у відносній простоті вимірювання та порівняння, але самої лише статистики часто не достатньо для аналізу вкрай складних компонентів процесу запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Перевага якісних даних полягає у тому, що вони спираються на точки зору експертів, знайомих з особливостями процесу запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, проте недоліком якісних даних може бути їх суб'єктивний характер. Важливе значення при проведенні національної оцінки ризиків має критеріальна складова. Для визначення критеріїв ризиковості здійснення процесу легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, державними регуляторами прийнято низку нормативно-правових актів. Вважаємо за доцільне класифікувати їх наступним чином: 1. Нормативно-правові акти щодо критеріїв ризиковості фінансових операцій, які можуть використовуватися у процесі легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. 2. Нормативно-правові акти щодо критеріїв ризиковості суб'єктів первинного фінансового моніторингу, які можуть бути використані у процесі легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

До першої групи можна віднести ряд документів [13], найновішим з яких є наказ Міністерства фінансів України № 584 від 8 липня 2016 р. “Про затвердження Критеріїв ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення”. Даний документ містить розділ, який визначає критерії ризику для фінансових операцій, які можуть мати ризик легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Однак, критерії ризику, які містяться у вищезазначеному документі, потребують доповнення. Так, критеріями фінансових операцій, які можуть мати ризик легалізації

(відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, на нашу думку, сьогодні є: – дріблення платежів (смерфінг) та одержувачів коштів; – перманентний переказ коштів юридичною особою СПД та фізичним особам; – чітка періодичність проведення однотипних операцій; – проведення розрахункових операцій з ознаками транзиту (зарахування та списання безготівкових коштів з поточних рахунків суб'єктів господарювання протягом одного банківського дня) – суттєва відмінність суми договору від ринкової вартості; – регулярне розірвання договорів поставки (повернення платежів); – проведення фінансових операцій з такими маркерами призначення платежу як фінансова допомога, консалтинг, купівля-продаж сільськогосподарської продукції; – переказ коштів з непрофільним призначенням платежів; – регулярний переказ юридичною особою коштів, не пов'язаних з представницькими витратами, на корпоративні карткові рахунки: – одним з учасників фінансової операції є суб'єкт господарювання, який має місце реєстрації в населених пунктах, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження (відповідно до розпорядження КМУ “Про затвердження переліку населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, та переліку населених пунктів, що розташовані на лінії зіткнення ”№ 1085-р від 7 листопада 2014 р. [19]; – одним з учасників фінансової операції є суб'єкт господарювання, засновником або директором якого є особа, яка має місце реєстрації в населених пунктах, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження (відповідно до розпорядження КМУ “Про затвердження переліку населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, та переліку населених пунктів, що розташовані на лінії зіткнення ”№ 1085-р від 7 листопада 2014 р. [19]. Другу групу нормативно-правових актів формують документи профільних державних регуляторів, які здійснюють нагляд за відповідними суб'єктами первинного фінансового моніторингу. Це, зокрема: – рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 617 від 31 травня 2016 року “Про визначення критеріїв, за

якими оцінюється ризик суб'єкта первинного фінансового моніторингу – професійного учасника фондового ринку (ринку цінних паперів) бути використаним для відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення” [17] щодо професійних учасників ринку цінних паперів; – наказ Міністерства юстиції України № 1899/5 від 6 жовтня 2015 року “Про затвердження Критеріїв, за якими оцінюється рівень ризику суб'єкта первинного фінансового моніторингу бути використаним з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення” [196] щодо суб'єктів підприємницької діяльності, що надають посередницькі послуги у процесі здійснення операцій щодо купівлі-продажу нерухомого майна; – наказ Міністерства фінансів України № 17 від 26 січня 2016 року “Про затвердження Критеріїв, за якими Міністерством фінансів України оцінюється рівень ризику суб'єкта первинного фінансового моніторингу бути використаним з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення” [19] щодо нотаріусів, адвокатів, адвокатських бюро та об'єднань і суб'єктів господарювання, що надають юридичні послуги (за винятком осіб, які надають послуги у межах трудових правовідносин). Зважаючи на те, що основну групу суб'єктів первинного фінансового моніторингу становлять банки та фінансові установи, вищезазначену групу нормативно-правових актів вважаємо за доцільне доповнити постановою НБУ “Про затвердження Критеріїв, за якими оцінюється рівень ризику суб'єкта первинного фінансового моніторингу бути використаним з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення” щодо суб'єктів первинного фінансового моніторингу, державне регулювання та нагляд за якими, відповідно до ст. 14 базового Закону [18] здійснює НБУ. Резюмуючи, варто зауважити, що національна оцінка ризиків повинна бути адаптована до особливостей держави. У зв'язку з цим,

важливо виділити фактори, які впливають на ступінь ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Це, зокрема: політична ситуація; правова система; структура економіки; рівень тіньового сектору економіки; обсяг та структура ринку фінансових послуг; особливості платіжних систем та ступінь поширеності готівкових операцій; географічне поширення операцій; джерела, місце та рівень концентрації злочинної діяльності; обсяг злочинних доходів, одержаних у межах країни; обсяг злочинних доходів, одержаних за кордоном та відмитих в країні; основні схеми легалізації (відмивання) злочинних доходів. Таким чином, запровадження ризик-орієнтованого підходу забезпечить: по-перше, можливість вчасно виявляти та запобігати злочинам, пов'язаним з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом; по-друге, відповідність заходів, які застосовуються у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, існуючим загрозам; по-третє, виявлення вразливих місць системи фінансового моніторингу та розробку напрямів їх удосконалення; по-четверте, визначення пріоритетів державної політики запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, в умовах обмежених ресурсів. Проте, ефективність такого підходу є можливою лише за наступних умов: 1) щорічний план заходів із запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, складається з урахуванням оцінки ризиків; 2) формування реєстру ризиків на основі національної оцінки ризиків; 3) встановлення критеріїв ризику для кожного суб'єкта первинного фінансового моніторингу; 4) врахування результатів оцінки ризиків при формуванні механізмів координації заходів у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Алгоритм роботи механізму національної системи протидії легалізації незаконних доходів в Україні ґрунтується на чіткому формульному визначенні категорії сумнівності суб'єктами первинного фінансового моніторингу.

При цьому, при здійсненні кожної такої операції інформація про грошові потоки об'єкта контролю спрямовується спеціалізованому органу, який в свою чергу обов'язково формує базу даних ділової репутації контрагента (рис. 3.3).

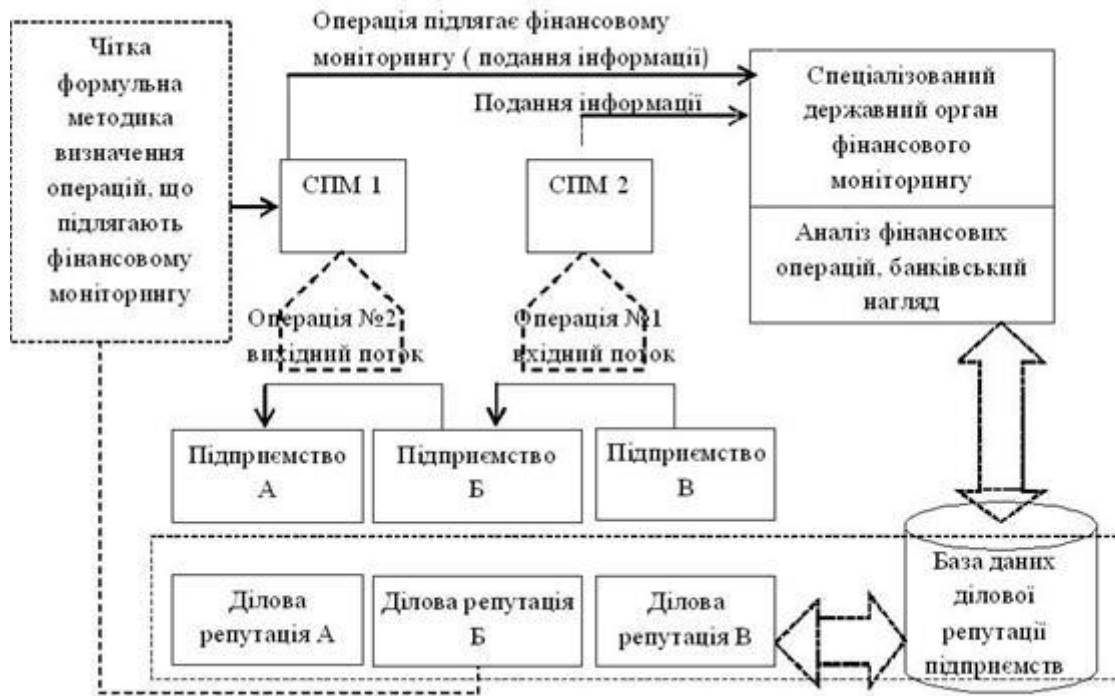

Рис 3.3. Алгоритм роботи механізму національної системи протидії економічній злочинності в Україні [65]

На основі даних цієї бази та первинного фінансового документа можна на місці класифікувати категорію операції, та подавати інформацію про обране рішення. В такому випадку навантаження на центральний орган фінансового контролю буде зменшено, а основною його функцією стане банківський нагляд у сфері протидії легалізації незаконно отриманих доходів. Також, ведення поточних баз даних ділової репутації супутньо з кредитною історією створюватимуть умови для забезпечення фінансової дисципліни на підприємствах в цілому.

Щодо підвищення ефективності державної політики запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом: Кабінету Міністрів України: а) оновити Стратегію розвитку системи

запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року, з урахуванням результатів національної оцінки ризиків і включення в її зміст критеріїв оцінки ефективності заходів у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і системи моніторингу реалізації Стратегії в цілому;

в) вдосконалити Методику проведення оцінки ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму в Україні в частині впровадження процесу її здійснення для окремих секторів фінансової системи; суб'єктам державного фінансового моніторингу: активізувати надання методологічної, методичної та іншої допомоги суб'єктам первинного фінансового моніторингу; суб'єктам первинного фінансового моніторингу: дотримуватися вимог законодавства щодо переліку осіб, до яких застосовано міжнародні та/або національні санкції, що формується в порядку, який визначається КМУ.

Висновки до розділу 3

Провідну роль у вирішенні проблеми запобігання легалізації покликаний відігравати ефективний, дієвий, неупереджений та своєчасний державний фінансовий моніторинг, завдання та принципи здійснення якого повинні бути закріплені на законодавчому рівні.

На основі проведеного нами дослідження можна зробити висновки, що запропонований нами механізм надасть змогу не тільки проводити первинний моніторинг але і забезпечить ефективну реалізацію стратегії державного фінансового контролю в фінансовій сфері на основі розширених повноважень єдиного фінансового органу нагляду в сфері протидії легалізації незаконно отриманих доходів, веденні єдиної бази даних ділової репутації підприємств та

організацій, а також застосуванні незадіяного на сьогодні методу планування при здійсненні контрольних процедур.

Діючий а сьогоднішній день фінансово-економічний механізм державної системи протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом базується на основі банківської моделі протидії та фактично не враховує інші шляхи легалізації незаконно отриманих доходів. Напрямом подальших розвідок в контексті боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванням тероризму є вибудовування організованої (чітко підпорядкованої) системи взаємодії органів нагляду, а також напрацювання можливих та імовірних типологій та схем первинного розміщення капіталу у фінансовій системі.

ВИСНОВКИ

У випускній кваліфікаційній роботі за ОС «магістр» вирішено нове актуальне наукове завдання, яке полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних і практичних засад формування та реалізації державної політики протидії економічній злочинності, зокрема легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, а також пріоритетних напрямів і практичних пропозицій щодо її вдосконалення. Отримані в процесі дослідження результати дають підстави сформулювати такі висновки.

1. У результаті аналізу сучасної наукової літератури з'ясовано, що сучасний вектор наукового обґрунтування концептуальних засад протидії економічній злочинності, зокрема легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, як фактору забезпечення національної безпеки держави потребує детального вивчення. Виявлено, що понятійно-категоріальний апарат у сфері протидії економічній злочинності та легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, є неповним і суперечливим.

2. Обґрунтовано, що фінансовий моніторинг – сукупність заходів, які здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, що передбачають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу. Система фінансового моніторингу ґрунтується на швидкому обміні інформацією між спеціально уповноваженим органом виконавчої влади з питань фінансового моніторингу та суб'єктами первинного фінансового моніторингу.

3. Учасниками (суб'єктами) національної системи протидії економічній злочинності є сукупність органів державної влади й суб'єктів господарювання, уповноважених державою на запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

4. На основі отриманих результатів у роботі встановлено, порівняно з 2014 р. рівень тіньової економіки у % до ВВП знизився на 10 в. п. (з 65% до

55% на кінець 2017 р.), тобто в абсолютному вираженні обсяг тіньових потоків складає близько 1 640 606 млн. грн. Перше півріччя 2018 р. характеризується стабільністю та відсутністю значних коливань по відношенню до 2017 р., лише показник за монетарним методом (у новій редакції) підвищився на 1 в. п. Хоча значення залишаються досить високими, позитивні зрушення є очевидними і засвідчують проведення широкої програми антикризових заходів, що стосувалися бюджетної консолідації, фіскальної дисципліни та тарифної політики, зокрема дотримання НБУ обраної стратегії інфляційного таргетування, що забезпечує передбачуваність монетарної політики.

5. У роботі встановлено, що для зменшення масштабів “тіньової” економіки українському уряду доцільно врахувати позитивний досвід Польщі: ввести заборону господарської діяльності фізичних осіб, що раніше вчинили серйозний податковий злочин; притягнути до кримінальної відповідальності порушників авторських прав, зокрема у сфері комп’ютерних технологій; ввести майнову відповідальність юридичних осіб за здійснення злочину, наприклад, для керівників компаній, діяльність яких призвела до злочину, у результаті якого ця компанія отримала від цього майнові вигоди.

6. Здійснено аналіз основних моделей та сучасних схем легалізації (відмивання) злочинних коштів в Україні і світі, який дав змогу виявити, що серед існуючих сьогодні моделей легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, найпоширенішою є трифазова, яка складається з трьох етапів (стадій): розміщення (placement), розшарування (layering) та інтеграція (integration). Установлено, що зазначені три етапи (стадії) можуть здійснюватися одночасно або частково накладатися один на одного, а межі між ними досить умовні. На основі аналізу особливостей операційної діяльності з відмивання коштів визначено типові схеми легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, які використовуються в сучасному світі.

7. Розкрито можливості фінансового моніторингу як інструменту протидії економічній злочинності, які полягають у забезпеченні координації й узгодженості дій суб’єктів національної системи протидії легалізації

(відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, на основі запровадження новітніх інформаційних технологій. Установлено принцип дворівневості системи фінансового моніторингу в Україні, згідно з яким розрізняються первинний та державний фінансовий моніторинг. Побудовано інституційні моделі фінансового моніторингу на мікро- та макрорівнях.

8. Узагальнено і систематизовано зарубіжний досвід формування та реалізації державної політики запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. У результаті цього виявлено, що, незважаючи на достатню кількість міжнародних організацій, які безпосередньо опікуються питаннями боротьби з легалізацією (відмиванням) злочинних доходів, та низку прийнятих міжнародних правових документів, на сьогодні відсутня уніфікована система запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, яка б стала універсальним орієнтиром для всіх країн світу.

9. Визначено шляхи оптимізації міжнародного співробітництва України у сфері протидії економічній злочинності, а саме: розмежування предметної компетенції органів державної влади щодо забезпечення міжнародного співробітництва України; врегулювання питання розподілу конфіскованих злочинних доходів; вирішення питання про видачу іноземним державам осіб, винних у вчиненні злочинів, пов'язаних з легалізацією (відмиванням) злочинних доходів; чітка ідентифікація напрямів взаємодії органів державної влади у межах своїх повноважень з міжнародними та міжурядовими організаціями, діяльність яких спрямована на забезпечення міжнародного співробітництва у сфері протидії економічній злочинності.

10. Обґрунтовано пріоритетні напрями вдосконалення державної політики у сфері протидії економічній злочинності а саме: вдосконалення організації національної системи фінансового моніторингу та механізму взаємодії її учасників (підвищення якості інформаційно-аналітичного забезпечення системи фінансового моніторингу, деталізація порядку надання Держфінмоніторингу інформації суб'єктами державного фінансового

моніторингу, посилення взаємодії органів державної влади – учасників національної системи фінансового моніторингу і суб'єктів первинного фінансового моніторингу); налагодження механізму міжвідомчого співробітництва (між Держфінмоніторингом та правоохоронними органами, правоохоронними органами та судовою гілкою влади, вітчизняними правоохоронними органами та правоохоронними органами інших держав); оптимізація ризик-орієнтованого підходу для ефективного спрямування ресурсів у національній системі протидії економічній злочинності (здійснення національної оцінки ризиків для окремих секторів фінансової системи, розширення критеріїв ризиковості здійснення процесу легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом).

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аржевітін С. Відплив капіталу з України: причини та наслідки подолання *Вісник НБУ*. 2010, січень. С. 3-7.
2. Аркуша Л. І. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних у результаті організованої злочинної діяльності: характеристика, виявлення, розслідування: монографія. О.: Юридична література, 2010. 375 с.
3. Бакуменко В. Д. Сутність та складові міжрівневої взаємодії у системі державного управління *Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. праць*. Одеса: ОРІДУ НАДУ. 2009. Вип. 4.
4. Баранов Р. О. Організаційно-правові засади формування державної політики запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Інвестиції: практика та досвід: науково практичний журнал*. К., 2017. Вип. 14. С. 93-97.
5. Баранов Р. О. Пріоритетні завдання щодо підвищення ефективності державної політики запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом *Інвестиції: практика та досвід: наук.-практ. журнал*. К., 2017. Вип. 13. С. 98-102.
6. Баранов Р. О. Протидія легалізації злочинних доходів та фінансуванню тероризму з використанням віртуальних валют. *Державне управління: удосконалення та розвиток: електронне наукове фахове видання*. К., 2016. № 6. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua> (дата звернення: 15.11.2016).
7. Барановський О. Безпека банківської сфери. *Вісник Національного банку України*. 2014. № 6. С. 20-27: URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnbu_2014_6_9_40 (дата звернення: 15.11.2014).
8. Борець В., Мироненко С. Виявлення легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (оперативно-розшуковий аспекти): навч.-практ. посіб.. К.: Видавничий дім "Скіф", 2008. 88 с.

9. Варналій З. С. Особливості регіонального розвитку в контексті зміцнення економічної безпеки України. *Регіональна економіка*. 2017. № 1. С. 131-133: [URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2017_1_19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2017_1_19) (дата звернення: 8.11.2017).
10. Виртуальные валюты. Ключевые определения и потенциальные риски в сфере ПОД/ФТ. Отчёт ФАТФ. Июнь 2017 URL: http://www.eurasiangroup.org/files/FATF_docs/Virtualnye_valyuty_FATF_2017.pdf. (дата звернення: 03.08.2017).
11. Голубь В. В. Політико-управлінські інтеракції у контексті сучасного суспільного розвитку Державне управління: теорія та практика. 2015. № 1 URL: <http://academy.gov.ua/ej>.
12. Деякі питання Єдиної державної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : постанова Кабінету Міністрів України від 14 травня 2015 року № URL: Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/299-2015-%D0%BF>.
13. Деякі питання організації фінансового моніторингу: постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2015 року № 552 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/552-2015-%D0%BF>.
14. Доля Л. М. Класифікація об'єктів злочину легалізації (відмивання) доходів, здобутих злочинним шляхом. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2018. Вип. 18. С. 171-179.
15. Звіт про проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму URL: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20161013/zvit.pdf.
16. Звіт про типологію способів відмивання грошей у 2002-2003 рр. Група розробки фінансових засобів боротьби з відмиванням грошей (FATF, GAFI): URL: <http://www.fatfgafi.org/dataoecd/12/63/34328318.pdf>.
17. Індекс корупції 2018 URL: <http://tiukraine.org/%D0%A1PI-2017>

18. Інформаційна складова державної політики та управління: монографія / С. Г. Соловйов та ін.; [заг. ред. д. держ. упр., проф. Н. В. Грицяк]. К.: КІС, 2017. 320 с.
19. Карапетян О. Білінський В. Злочинні технології збагачення з використанням криптовалют та особливості їх розслідування *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Вип. 2. С. 115-120.
20. Карпенко О. В. Механізми формування та реалізації сервісноорієнтованої державної політики в Україні. К.: Вид-во НАДУ, 2016.
21. Карпенко О. В. Світові тенденції реалізації сервісно-орієнтованої державної політики засобами порталів управлінських послуг. *Наукові розвідки з державного та муніципального управління*: зб. наук. праць. 2015. № 2. С. 59-69.
22. Качинський А. Б. Індикатори національної безпеки: визначення та застосування їх граничних значень : монографія. К.: НІСД, 2013. 104 с.
23. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/Laws/show/254к/96-вр>
24. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-ІІ // Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
25. Методичні рекомендації щодо особливостей виявлення суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання і нагляд за якими здійснює Державна служба фінансового моніторингу України, фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу: методичні рекомендації Державної служби фінансового моніторингу України від 08 червня 2016 року. URL: http://sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20160608/Zmist.htm. (дата звернення: 02.08.2016).
- 26.
27. Міжнародні стандарти з протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму і розповсюдження зброї масового знищення. Рекомендації FATF від 16 лютого 2012 року URL

- www.sdfm.gov.ua/content/file/site_docs/2012/22.03.2012/1.pdf. 141 (дата звернення: 05.08.2012).
- 28.. Мордас І. В. Проблеми безпеки мобільного банкінгу в Україні *Тенденции развития конвергентных сетей: решения пост-NGN, 4G и 5G*: Тезиси докладов регионального семинара МСЗ: 17-18 ноября 2016 года. К.: ДУТ, 2016. Том II. Безопасность в сетях мобильной связи. С. 177-178.
- 29.Науково-практичний коментар до Закону України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення” / А. Г. Чубенко, М. В. Лошицький, С.С. Бичкова, Я. В. Котляревський. К.: Вайте, 2015. 816 с.
- 30.Національна система України по боротьбі з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом. К.: КНТ, 2007. 92 с.
- 31.Організація фінансового моніторингу в банках: навч. посіб. / С. Б. Єгоричева. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 292 с.
- 32.Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України. – URL: <http://www.sdfm.gov.ua/>(дата звернення: 04.11.2019).
- 33.Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. URL: <http://nfp.gov.ua/> (дата звернення: 03.08.2017).
- 34.Офіційний сайт Базельського комітету. URL: <http://www.bis.org/>
<http://nfp.gov.ua/>(дата звернення: 03.08.2017).
- 35.Офіційний сайт Євразійської групи з протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму (ЄАГ). URL: <http://www.eurasiangroup.org/ru/>
- 36.Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua>
- 37.Офіційний сайт Верховної ради України. URL:<http://www.rada.gov.ua>
- 38.Офіційний сайт FATF. URL:<http://www.fatf-gafi.org/>
39. Положення про порядок укладення, виконання та денонсації міжнародних договорів України міжвідомчого характеру. Постанова Каб. Міністрів

- України від 17 черв. 1994 р. № 422.: URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>.
40. Положення про Раду запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Постанова Каб. Міністрів України від 8 верес. 2016 р. № 613. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/613-2016-%D0%BF>.
41. Почепцов Г. Г. Сучасні інформаційні війни: *наук.-попул. вид.* Вид. 2-ге, допов. К.: КМА, 2016. 504 с.
42. Прачечные для бизнесменов *Вечерние вести.* – К., 2007. – № 160.
43. Про визначення критеріїв, за якими оцінюється ризик суб'єкта первинного фінансового моніторингу – професійного учасника фондового ринку (ринку цінних паперів) бути використаним для відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення: рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку 31 трав. 2016 р. № 617. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z087116/paran24#n24>.
44. Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення правового регулювання міжнародного співробітництва у сфері запобігання фінансуванню тероризму: Закон України від 1 груд. 2005 р. № 3163-IV. – URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3163-15>.
45. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом [Електронний ресурс]: Закон України від 21 квіт. 2011 р. № 3267-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3267-17>.
46. Про внесення змін до Закону України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом”: Закон України від 18 трав. 2010 р. № 2258-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2258-17>.

47. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні: Закон України від 30 жов. 1996 р. № 448/96-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80>.
48. Про Державний комітет фінансового моніторингу України: Указ Президента України від 28 верес. 2004 р. № 1144/2004 *Офіційний вісник України*. 2004. № 39.
49. Про затвердження Критеріїв ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення: Наказ Міністерства фінансів України від 8 лип. 2016 р. № 584. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1047->
50. Про затвердження форм обліку та подання інформації, пов'язаної із здійсненням фінансового моніторингу, та інструкції щодо їх заповнення: Наказ Міністерства фінансів України від 29 січ. 2016 р. № 24. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0241-16/paran26#n26>.
51. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: Закон України від 10 листопада 2015 року № 772-VIII URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/772-19>.
52. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.
53. Про реалізацію Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2017 року № 601-р URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/601-2017-%D1%80>.
54. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року “Про Стратегію національної безпеки України”: указ Президента

України від 26 травня 2015 р. № 287:
URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>.

55. Про Сорок рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF): постанова Кабінету Міністрів України і Національного Банку України від 28 серпня 2001 року № 1124 URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1124-2001%D0%BF>.
56. Про схвалення Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 року № 1407-р: URL:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1407-2015-%D1%80>.
57. Система Bitcoins: офіційний сайт. URL: <https://bitcoin.org/ru/>.
58. Ситник Г. П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади): підручник. К.: НАДУ, 2012. – 544 с.
59. Ситник Г. П. Світовий досвід щодо здійснення боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, для України *Економіка та держава: міжнародний науковопрактичний журнал*. К., 2014. Вип. 8. С. 121-124.
60. Сорок Рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) від 25 вересня 2003 р. URL:http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/835_001.
61. Струков В. М. Деякі технічні аспекти побудови кіберпростору в контексті протидії кіберзлочинності *Протидія кіберзлочинності в фінансово-банківській сфері*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Харків, 23 квіт. 2013 р. Х. : ХНУВС, 2013. С. 65-68.
62. Струков В. М. Технічні аспекти побудови кіберпростору, що сприяють кіберзлочинності. *Боротьба з інтернет-злочинністю*: матеріали міжнар.

- наук.-практ. конф. (Донецьк, 12–13 черв. 2013 р.). Донецьк : Донец. юрид.ін-т, 2013. С. 234-235.
- 63.Типології легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом «Властивості та ознаки операцій, пов’язаних з відмиванням коштів шляхом зняття готівки. Тактичне дослідження та практичне розслідування»./ Державна служба фінансового моніторингу України. URL:http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=114&art_id=1890&lang=uk
- 64.Шляхи удосконалення системи державного управління забезпеченням національної безпеки України / Г. П. Ситник, В. І. Абрамов, О. Г. Бортнікова, Д. Я. Кучма, М. М. Шевченко та ін.; [за заг. ред. Г. П. Ситника, В. І. Абрамова]: монографія. К.: МАЙСТЕР КНИГ, 2012. 536 с.
- 65.Яковенко О. ФАТФ як міжнародний орган протидії відмиванню «брудних» грошей. *Збірник наукових праць НДФІ*. 2005. № 7. С. 25-28.
- 66.Bailes, Alyson. “Private Sector, Public Security”. In *Private Actors and Security Governance*, edited by Alan Bryden and Marina Caparini, 41–64. Berlin: Lit Verlag, 2006.
- 67.Net Losses Estimating the Global Cost of Cybercrime [Electronic Source] / Center for Strategic and International Studies. 2014. URL:<http://www.mcafee.com/us/resources/reports/rp-economic-impact-cybercrime2.pdf>

Додаток А

Перелік типологічних досліджень Державної служби фінансового моніторингу України у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом

1. Типові схеми відмивання коштів, набутих злочинним шляхом, та механізми їх виявлення (2005 рік, оприлюднення – 11 листопада 2005 р.);
2. Типології легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, у 2005-2006 роках (2006 рік, оприлюднення – 26 грудня 2006 р.);
3. Типології легалізації (відмивання) доходів, одержаних в результаті здійснення фінансових операцій з неліквідними цінними паперами (2007 рік, оприлюднення – 25 грудня 2007 р.);
4. Типології легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, через ринок нерухомого майна (2008 рік, оприлюднення – 25 грудня 2008 р.);
5. Типології легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом «Властивості та ознаки операцій, пов'язаних з відмиванням коштів шляхом зняття готівки. Тактичне дослідження та практичне розслідування» (2009 рік, оприлюднення – 29 грудня 2009 р.);
6. Типології легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, через небанківські фінансові установи із залученням коштів та інших активів громадян (2010 рік, оприлюднення – 30 грудня 2010 р.);
7. Типології легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом «Використання готівки у схемах відмивання злочинних доходів» (2011 рік, оприлюднення – 29 грудня 2011 р.);
8. Типологічне дослідження «Актуальні методи і способи легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму» (2012 рік, оприлюднення – 27 грудня 2012 р.);
9. Типологічне дослідження «Кіберзлочинність та відмивання коштів» (2013 рік, оприлюднення – 25 грудня 2013 р.);
10. Типологічне дослідження «Актуальні методи, способи та фінансові інструменти фінансування тероризму та сепаратизму» (2014 рік, оприлюднення – 29 грудня 2014 р.);
11. Типологічне дослідження «Типові інструменти, способи та механізми розміщення і відмивання кримінальних доходів» (2015 рік, оприлюднення – 30 грудня 2015 р.);
12. Типологічне дослідження «Відмивання доходів, отриманих від корупційних діянь» (2016 рік, оприлюднення – 29 грудня 2016 р.). 13. Типологічне дослідження «Ризики використання готівки» (2017 рік, оприлюднення – 28 грудня 2017 р.).

Джерело: офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України – Режим доступу: www.sdfm.gov.ua.

Додаток Б

Типологічні звіти міжнародних організацій у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом

1.Каталог типологічних звітів FATF	http://www.fatf-gafi.org/topics/methodsandtrends/ . Переклад російською мовою – http://www.eurasiangroup.org/ru/FATF_typologies.php .
2.Каталог типологічних звітів MONEYVAL	http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/moneyval/Typologies/Typologies_en.asp . Переклад російської мовою – http://www.eurasiangroup.org/ru/MONEYVAL_typologies.php .
3.Каталог типологічних звітів ЄАГ	http://www.eurasiangroup.org/ru/typology_reports.php

Додаток В

Накази Міністерства фінансів України в межах формування ним державної політики з питань фінансового моніторингу та регулювання діяльності Державної служби фінансового моніторингу України

1. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Критеріїв, за якими оцінюється рівень ризику суб'єкта первинного фінансового моніторингу бути використаним з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму» від 5 березня 2012 року № 325.
2. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку надання інформації щодо відстеження (моніторингу) фінансових операцій» від 2 квітня 2012 року № 423.
3. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку прийняття Державною службою фінансового моніторингу України рішення про зупинення фінансових операцій» від 14 вересня 2012 року № 992.
4. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку доведення до відома суб'єктів первинного фінансового моніторингу переліку осіб, пов'язаних із здійсненням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції» від 4 грудня 2012 року № 1272.
5. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Положення про Комісію Державної служби фінансового моніторингу України з питань застосування санкцій за порушення вимог Закону та/або нормативно-правових актів, що регулюють діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» від 22 листопада 2011 року № 1479.
6. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку проведення перевірок Державною службою фінансового моніторингу України суб'єктів первинного фінансового моніторингу» від 5 січня 2012 року № 5.
7. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку розгляду Державною службою фінансового моніторингу України справ про порушення вимог законодавства, що регулює діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та застосування санкцій» від 17 січня 2012 року № 23.
8. Наказ Міністерства фінансів України «Про процедуру застосування запобіжних заходів щодо країн, які не виконують або неналежним чином виконують рекомендації міжнародних, міжурядових організацій» від 17 січня 2012 року № 24.
9. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення Державною службою фінансового моніторингу України» від 5 березня 2012 року № 324.

Додаток Г

Спільні нормативно-правові акти суб'єктів державного фінансового моніторингу

1. Наказ Міністерства фінансів України від 9 квітня 2015 р. № 407 та розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 9 квітня 2015 р. № 688 «Про затвердження Порядку обміну інформацією між Державною службою фінансового моніторингу України і Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг для підвищення ефективності здійснення нагляду за додержанням суб'єктами первинного фінансового моніторингу вимог законодавства з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 29 квітня 2015 р. за № 480/26925.
2. Наказ Міністерства фінансів України від 7 квітня 2015 р. № 402 та розпорядження Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 7 квітня 2015 р. № 465 «Про затвердження Порядку обміну інформацією між Державною службою фінансового моніторингу України і Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг для підвищення ефективності здійснення нагляду за додержанням суб'єктами первинного фінансового моніторингу вимог законодавства з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 29 квітня 2015 р. за № 483/26928.
3. Наказ Міністерства фінансів України та Міністерства інфраструктури України від 23 квітня 2015 р. № 458/148 «Про затвердження Порядку обміну інформацією між Державною службою фінансового моніторингу України і Міністерством інфраструктури України для підвищення ефективності здійснення нагляду за додержанням суб'єктами первинного фінансового моніторингу вимог законодавства з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 13 травня 2015 р. за № 523/26968.

Додаток Д

Звіти Державної служби фінансового моніторингу України про стан запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом (інтернет-посилання)

1. Звіт за 2003 рік	http://www.sdfm.gov.ua/content/File/pdf/Zvit%201.pdf .
2. Звіт за 2004 рік	http://www.sdfm.gov.ua/content/File/pdf/Zv2004.pdf .
3. Звіт за 2005 рік	http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_zvit_2005_ukr.pdf
4. Звіт за 2006 рік	http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2007/15.03.2007/zbor-1.pdf .
5. Звіт за 2007 рік	http://www.sdfm.gov.ua/content/File/Site_docs/2008/04.04.08/Zvit_07_o.pdf .
6. Звіт за 2008 рік	http://www.sdfm.gov.Ua/contenFFile/Site_docs/2009/Zvit_DKFM_2008.pdf .
7. Звіт за 2009 рік	http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2010/19.05.10/Zvit_DKFM_2009.pdf
8. Звіт за 2010 рік	http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2011/31.03.2011/Zvit2010.pdf .
9. Звіт за 2011 рік	http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2012/06.02.2012/ZVIT%202011_1.pdf .
10. Звіт за 2012 рік	http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2013/20130226/2012%20_21_02_2013.pdf .
11. Звіт за 2013 рік	http://www.sdfm.gov.ua/contenFfile/Site_docs/2014/20140226/zvit%202013.pdf .
12. Звіт за 2014 рік	http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2015/20150223/zvit_2014.pdf .
13. Звіт за 2015 рік	http://sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20160415/zvit_2015%20(2).pdf .
14. Звіт за 2016 рік	http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2017/20170330/Zvit_2016.pdf .
15. Звіт за 2017 рік	http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2018/zvit_2017_ukr.pdf .

Додаток Е

Міжнародні договори Державної служби фінансового моніторингу
України

1. Меморандум про взаєморозуміння між Державним департаментом фінансового моніторингу, що діє у складі Міністерства фінансів України, та Підрозділом обробки фінансової інформації Королівства Бельгії щодо співробітництва в сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом (19 вересня 2003 р.).
2. Меморандум про взаєморозуміння між Державним департаментом фінансового моніторингу, що діє у складі Міністерства фінансів України, та Бюро фінансової поліції Президії поліції Словацької Республіки щодо співробітництва в сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом (23 вересня 2003 р.).
3. Меморандум про взаєморозуміння між Державним департаментом фінансового моніторингу, що діє у складі Міністерства фінансів України, та Підрозділом фінансової розвідки Президії Національної поліції Естонії щодо співробітництва в сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом (20 жовтня 2003 р.).
4. Меморандум про взаєморозуміння між Державним департаментом фінансового моніторингу, що діє у складі Міністерства фінансів України, та Виконавчою службою Комісії з попередження відмивання капіталів та грошових порушень (SEPBLAC) Іспанії щодо співробітництва в сфері обміну фінансовою інформацією, пов'язаною з відмиванням грошей (21 жовтня 2003 р.).
5. Меморандум про взаєморозуміння між Державним департаментом фінансового моніторингу, що діє у складі Міністерства фінансів України, та Підрозділом фінансового аналізу щодо попередження відмивання капіталу та фінансування тероризму Ради суспільної безпеки та національної оборони Республіки Панама про співробітництво в сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму (5 листопада 2003 р.).
6. Меморандум про взаєморозуміння між Державним департаментом фінансового моніторингу, що діє у складі Міністерства фінансів України, та Італійським Валютним Офісом щодо співробітництва в сфері обміну

фінансовими відомостями, пов'язаними з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом (11 грудня 2003 р.).

7. Меморандум про взаєморозуміння між Державним департаментом фінансового моніторингу, що діє у складі Міністерства фінансів України, та Підрозділом по запобіганню відмиванню грошей в складі Міністерства фінансів Республіки Словенія щодо співробітництва в сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом (11 грудня 2003 р.).

8. Меморандум про взаєморозуміння між Державним департаментом фінансового моніторингу, що діє у складі Міністерства фінансів України, та Національним офісом протидії та контролю за відмиванням грошей Румунії щодо співробітництва в сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом (17 березня 2004 р.).

9. Меморандум про взаєморозуміння між Державним департаментом фінансового моніторингу, що діє у складі Міністерства фінансів України, та Підрозділом фінансової розвідки Португальської Республіки щодо співробітництва в сфері обміну відомостями, пов'язаними з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму (24 березня 2004 р.).

10. Меморандум про взаєморозуміння між Державним департаментом фінансового моніторингу, що діє у складі Міністерства фінансів України, та Генеральним інспекторатом фінансової інформації Міністерства фінансів Республіки Польща щодо співробітництва в сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму (14 квітня 2004 р.).

11. Меморандум про взаєморозуміння між Державним департаментом фінансового моніторингу, що діє у складі Міністерства фінансів України, та Радою з питань контролю за фінансовою діяльністю Федеративної Республіки Бразилія щодо співробітництва в сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом (12 липня 2004 р.).

12. Меморандум про взаєморозуміння між Державним департаментом фінансового моніторингу, що діє у складі Міністерства фінансів України, та Підрозділом по боротьбі з відмиванням грошей (МОКАС) Республіки Кіпр щодо співробітництва в сфері обміну фінансовими відомостями, пов'язаними з відмиванням грошей (3 серпня 2004 р.).

13. Меморандум про взаєморозуміння між Державним департаментом фінансового моніторингу, що діє у складі Міністерства фінансів України, та

Адміністрацією по запобіганню відмиванню грошей, що діє у складі Міністерства фінансів Республіки Сербія, щодо співробітництва в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом (12 жовтня 2004 р.).

14. Меморандум про взаєморозуміння між Державним департаментом фінансового моніторингу, що діє у складі Міністерства фінансів України, та Підрозділом обробки інформації та протидії незаконним фінансовим мережам (TRACFIN) Міністерства економіки, фінансів та промисловості Французької Республіки щодо співробітництва в сфері обміну фінансовою інформацією, пов'язаною з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму (13 жовтня 2004 р.).

15. Меморандум про взаєморозуміння між Державним департаментом фінансового моніторингу, що діє у складі Міністерства фінансів України, та Службою фінансового моніторингу Грузії щодо співробітництва в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (18 жовтня 2004 р.).

16. Меморандум про взаєморозуміння між Державним департаментом фінансового моніторингу, що діє у складі Міністерства фінансів України, та Підрозділом фінансової інформації та аналізу Міністерства фінансів та громадського кредиту Республіки Колумбія щодо співробітництва в сфері обміну фінансовими відомостями, пов'язаними з відмиванням грошей (Колумбія проти «брудних» грошей) (26 жовтня 2004 р.).

17. Меморандум про взаєморозуміння між Державним департаментом фінансового моніторингу, що діє у складі Міністерства фінансів України, та Підрозділом фінансового аналізу, що діє у складі Міністерства фінансів Чеської Республіки, щодо співробітництва в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (10 листопада 2004 р.).

18. Меморандум про взаєморозуміння між Державним департаментом фінансового моніторингу, що діє у складі Міністерства фінансів України, та Директоратом з питань запобіганню відмиванню грошей Республіки Македонія щодо співробітництва в сфері обміну фінансовими відомостями, пов'язаними з відмиванням грошей (1 грудня 2004 р.).

19. Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Агентством фінансової розвідки, яке

підпорядковується Міністру фінансів Республіки Болгарія, щодо співробітництва в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом (20 січня 2005 р.).

20. Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Службою з питань розслідування фінансових злочинів, що діє в складі Міністерства внутрішніх справ Литовської Республіки щодо співробітництва в сфері боротьби з відмиванням грошей (23 березня 2005 р.).

21. Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Дирекцією координації боротьби з відмиванням грошей, що діє у складі Міністерства фінансів Республіки Албанія, щодо співробітництва в сфері обміну фінансовими відомостями, пов'язаними з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму (6 квітня 2005 р.).

22. Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Підрозділом фінансової розвідки Республіки Перу щодо співробітництва в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (29 червня 2005 р.).

23. Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Підрозділом фінансової розвідки Міністерства фінансів та громадського кредитування Мексиканських Сполучених Штатів, щодо співробітництва в сфері обміну фінансовою інформацією, пов'язаною з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму (30 червня 2005 р.).

24. Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Службою по боротьбі з відмиванням грошей Королівства Таїланд щодо співробітництва в сфері обміну фінансовими відомостями, пов'язаними з відмиванням грошей (19 липня 2005 р.).

25. Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Службою банківського нагляду Республіки Гватемала в особі Спеціальної контролюючої служби щодо співробітництва в сфері протидії легалізації (відмиванню) грошей або інших активів, одержаних злочинним шляхом (3 вересня 2005 р.).

26. Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Підрозділом фінансової розвідки Республіки Корея щодо співробітництва в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом (23 вересня 2005 р.).

27. Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Центром аналізу фінансових операцій та звітів Канади (FINTRAS) щодо співробітництва в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (24 лютого 2006 р.).

28. Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Департаментом по боротьбі з відмиванням коштів Міністерства фінансів Республіки Хорватія щодо співробітництва в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (5 травня 2006 р.).

29. Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Центром моніторингу і аналізу в сфері боротьби з відмиванням коштів Китаю щодо співробітництва в сфері обміну фінансовою інформацією, пов'язаною з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму (26 червня 2006 р.).

30. Меморандум про співробітництво між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Центром по боротьбі з економічними злочинами і корупцією Республіки Молдова в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (14 листопада 2006 р.).

31. Меморандум між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Департаментом фінансового моніторингу Комітету державного контролю Республіки Білорусь щодо співробітництва в сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму (13 грудня 2006 р.).

32. Меморандум про співробітництво між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Службою фінансової розвідки Киргизької Республіки в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (13 червня 2007 р.).

33. Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Агенцією з питань організованої злочинності – Підрозділом фінансової розвідки Сполученого Королівства Великобританії і Північної Ірландії щодо співробітництва в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (17 жовтня 2007 р.).

34. Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Комісією з питань економічних та фінансових злочинів Федеративної Республіки Нігерія щодо співробітництва в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (17 жовтня 2007 р.).

35. Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Центром фінансового моніторингу Центрального банку Республіки Вірменія щодо співробітництва у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (12 березня 2008 р.).

36. Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Радою з протидії відмиванню коштів, Підрозділом фінансової розвідки Республіки Філіппіни, щодо співробітництва в сфері обміну фінансовою інформацією, пов'язаною з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму (12 березня 2008 р.).

37. Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Службою із запобігання відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, Латвійської Республіки щодо співробітництва у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (19 травня 2008 р.).

38. Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Підрозділом Фінансової Розвідки Князівства Ліхтенштейн щодо співробітництва у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (26 травня 2008 р.).

39. Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Комісією по боротьбі з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму Сирійської Арабської Республіки щодо співробітництва у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (29 вересня 2008 р.).

40. Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Підрозділом фінансової розвідки Королівства Нідерланди щодо співробітництва в сфері протидії легалізації (відмиванню)

доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (23 грудня 2008 р.).

41. Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Мережею боротьби з фінансовими злочинами Бюро Міністерства фінансів Сполучених Штатів Америки щодо співробітництва в сфері обміну інформацією, яка має відношення до відмивання коштів та фінансування тероризму (27 травня 2009 р.).

42. Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Центром аналізу звітів про операції Австралії щодо співробітництва в сфері обміну фінансовою інформацією, пов'язаною з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму (28 травня 2009 р.).

43. Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Адміністрацією із запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму Чорногорії щодо співробітництва в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (29 травня 2009 р.).

44. Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Підрозділом фінансової розвідки Поліції Острову Мен щодо співробітництва в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (24 серпня 2009 р.).

45. Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Підрозділом фінансової розвідки Поліції Островів Кука щодо співробітництва в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (12 жовтня 2009 р.).

46. Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Службою інформації та моніторингу фінансових мереж Князівства Монако щодо співробітництва в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (9 листопада 2009 р.).

47. Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Агентством Фінансової Розвідки Республіки Сан-Марино щодо співробітництва у сфері протидії легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (10 грудня 2009 р.).

48. Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Агентством фінансової розвідки Бермудських островів щодо співробітництва у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (9 березня 2010 р.).
49. Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Підрозділом фінансової розвідки Князівства Андорри щодо співробітництва у сфері протидії легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (17 березня 2010 р.).
50. Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Радою з розслідування фінансових злочинів (MASAK) Міністерства фінансів Турецької Республіки щодо співробітництва у сфері обміну фінансовою інформацією, пов'язаною з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму (5 квітня 2010 р.).
51. Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Підрозділом фінансової розвідки Монголії щодо співробітництва в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (27 травня 2010 р.).
52. Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Міністерством фінансів Республіки Казахстан щодо співробітництва у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (14 вересня 2010 р.).
53. Меморандум про взаєморозуміння між Державною службою фінансового моніторингу України та Центром звітування про незвичайні операції Аруби щодо співробітництва в сфері обміну фінансовою інформацією, пов'язаною з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму (15 березня 2011 р.).
54. Меморандум про взаєморозуміння між Державною службою фінансового моніторингу України та Підрозділом по боротьбі з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму Хашимітського Королівства Йорданія щодо співробітництва в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму (22 червня 2011 р.).
55. Меморандум про взаєморозуміння між Державною службою фінансового моніторингу України та Державною службою фінансового моніторингу України та Службою протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму Держави Ізраїль щодо співробітництва в сфері протидії легалізації

(відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (31 січня 2012 р.).

56. Меморандум про взаєморозуміння між Державною службою фінансового моніторингу України та Підрозділом протидії відмиванню коштів та підозрілих випадків Центрального банку Об'єднаних Арабських Еміратів щодо співробітництва в сфері обміну фінансовою інформацією, пов'язаною з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму (10 липня 2012 р.).

57. Меморандум про взаєморозуміння між Державною службою фінансового моніторингу України та Службою по боротьбі з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму та визначенню джерела коштів Грецької Республіки щодо співробітництва в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (10 липня 2012 р.).

58. Меморандум про взаєморозуміння між Державною службою фінансового моніторингу України та Національним бюро розслідування, Підрозділом фінансової розвідки Фінляндської Республіки щодо співробітництва в сфері обміну фінансовою інформацією, пов'язаною з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму (10 липня 2012 р.).

59. Меморандум про взаєморозуміння між Державною службою фінансового моніторингу України та Центром аналізу повідомлень про фінансові операції Республіки Індонезія щодо співробітництва в сфері обміну фінансовою інформацією, пов'язаною з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму (10 липня 2012 р.).

60. Угода між Державною службою фінансового моніторингу України та Федеральною службою з фінансового моніторингу Російської Федерації щодо співробітництва в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (11 липня 2012 р.).

61. Меморандум про взаєморозуміння між Державною службою фінансового моніторингу України та Підрозділом по боротьбі з відмиванням коштів Арабської Республіки Єгипет щодо співробітництва в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму (11 липня 2012 р.).

62. Меморандум про взаєморозуміння між Державною службою фінансового моніторингу України та Департаментом фінансового моніторингу

Національного банку Республіки Таджикистан щодо співробітництва в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (11 липня 2012 р.).

63. Меморандум про взаєморозуміння між Державною службою фінансового моніторингу України та Національним бюро обробки фінансової інформації Республіки Сенегал (СЕНТІФ) щодо співробітництва в сфері обміну фінансовою інформацією щодо кримінальної діяльності, пов'язаної з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму (24 жовтня 2012 р.).

64. Меморандум про взаєморозуміння між Державною службою фінансового моніторингу України та Міністерством фінансів Туркменістану щодо співробітництва в сфері обміну фінансовою інформацією щодо кримінальної діяльності, пов'язаної з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму (13 лютого 2013 р.).

65. Меморандум про взаєморозуміння між Державною службою фінансового моніторингу України та Підрозділом фінансової розвідки Королівства Данія щодо співробітництва в сфері обміну фінансовою інформацією щодо кримінальної діяльності, пов'язаної з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму (13 березня 2013 р.).

66. Меморандум про взаєморозуміння між Державною службою фінансового моніторингу України та Підрозділом фінансової розвідки Республіки Індія щодо співробітництва в сфері обміну інформацією, пов'язаною з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму (18 лютого 2014 р.).

67. Меморандум про взаєморозуміння між Державною службою фінансового моніторингу України та Центром фінансової розвідки Південно-Африканської Республіки щодо співробітництва в сфері обміну інформацією, пов'язаною з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму (18 лютого 2014 р.).

68. Меморандум про взаєморозуміння між Державною службою фінансового моніторингу України та Службою фінансової розвідки Гернсі щодо співробітництва в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму (4 червня 2014 р.).

69. Меморандум про взаєморозуміння між Державною службою фінансового моніторингу України та Спеціальною слідчою комісією по боротьбі з відмиванням коштів Ліванської Республіки щодо співробітництва в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (4 червня 2014 р.).